

KLACHT MARCEL CROK
OVER FACTCHECK
VAN HET NATIONAAL
BURGERBERAAD
KLIMAAT

Marcel Crok
De Kwekerij 10
2182 AG, Hillegom
marcel.crok@clintel.org
tel: (06) 16 236 275

4 juni 2025

Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving
T.a.v. Afdeling Klachtenafhandeling

Betreft: klacht in verband met factcheck van het Nationaal Burgerberaad Klimaat

Geachte heer/mevrouw

Middels dit schrijven dient ondergetekende, Marcel Crok, een klacht in aangaande het handelen van de organisatie van het Nationaal Burgerberaad Klimaat, vanaf nu genoemd “de organisatie”. Die organisatie besloot na een bijeenkomst op 8 maart, waaraan 50 experts uit het land deelnamen, om een factcheck uit te voeren. Ondergetekende heeft fundamentele, procedurele en inhoudelijke bezwaren tegen deze factcheck.

Om te verzekeren dat het OFL over de juiste informatie beschikt alvorens een beslissing te nemen over deze klacht, verzoek ik het OFL dringend de organisatie te verzoeken om een omstandig schriftelijk antwoord te geven op deze klacht en dat antwoord aan ondergetekende ter beschikking te stellen, zodat ondergetekende, zo nodig, een schriftelijke reactie kan geven op het antwoord van de organisatie. Dit is nodig om een behoorlijke behandeling van deze klacht, die een groot aantal onderdelen behelst en veel nuance bevat, te verzekeren. Tot dusver heeft de organisatie namelijk steevast de zwakke punten van haar eigen handelen en beslissingen genegeerd of ontweken en het gevaar bestaat dat de organisatie dezelfde strategie zal volgen bij het formuleren van een mondeling antwoord op deze klacht.

Inhoud

	Samenvatting	5
I	Inleiding	7
II	Verzoek om remedies	9
III	Fundamentele, procedurele en inhoudelijke tekortkomingen bij de factcheck	10
IV	Inhoudelijke bezwaren tegen de factchecks	16
	1 Orkanen zien we nog niet toenemen	16
	2 Overstromingen zien we nog niet toenemen	19
	3 Ik zie vooral dat Europa economisch in heel zwaar weer zit mede door het klimaatbeleid. En dat we dus eigenlijk minder moeten inzetten op klimaatbeleid.	22
	Bijlage	25
	Achtergrond Marcel Crok	26
	Bijeenkomst 8 maart	26
	Factchecks	26
	Bogus de Beer	28
	IPCC als bron	28
	Cherry picking	30
	Richard Tol	31
	Lange repliek	33
	KNMI	34
	Kossin	36
	Knutson	37
	Joeri Reinders	37
	Vreemd	37

Samenvatting

In deze klacht zal ondergetekende aantonen dat de factcheck, zoals uitgevoerd door de organisatie, de beginselen van behoorlijk bestuur heeft geschonden, meer specifiek, dat deze factcheck:

1. Als zodanig niet uitgevoerd had mogen worden, omdat het gaat om deskundigen die door de deelnemers aan het burgerberaad zijn uitgenodigd om hun kennis te delen;
2. Niet uitgevoerd had mogen worden zonder dat de betrokken deskundige (in casu, ondergetekende) daarover vooraf geïnformeerd was en daarmee vooraf expliciet akkoord was gegaan (en derhalve de kans had om zich onder die voorwaarde terug te trekken);
3. Niet uitgevoerd had mogen worden omdat daarvoor vooraf geen goede, transparante en met waarborgen omklede procedure was ontwikkeld;
4. Niet uitgevoerd had mogen worden als een ad-hoc, opportunistische maatregel teneinde als organisatie onwelgevallige feiten te ontkennen of ontkrachten;
5. Niet uitgevoerd had mogen worden op de selectieve, subjectieve, eenzijdige, resultaatsgerichte, althans bevooroordeelde wijze waarop de organisatie deze heeft verricht;
6. Niet had mogen verwijzen naar een beweerdelijke consensus die (i) in het geheel niet omschreven is door de organisatie, althans (ii) op geen enkele wijze is aangetoond of aannemelijk gemaakt;
7. Niet gepubliceerd had mogen worden omdat de factcheck niet eens aan basale voorwaarden voldoet.

Van ondergetekende zijn de volgende twee uitspraken gefactcheckt:

- 1) Orkanen en overstromingen zien we nog niet toenemen. Dat is positief nieuws. We zien geen toename in dit soort belangrijke extremen.
- 2) Ik zie vooral dat Europa economisch in heel zwaar weer zit mede door het klimaatbeleid. En dat we dus eigenlijk minder moeten inzetten op klimaatbeleid.

De eerste uitspraak kreeg het eindoordeel “vanuit wetenschappelijk perspectief klopt dit niet” en bij de tweede uitspraak werd er geschreven dat er “twee nuanceringen belangrijk” zijn.¹

Op de website van het Burgerberaad werd tevens het volgende geschreven over de factcheck (vet door ondergetekende aangebracht):

“Uit de *factcheck* bleek dat de meeste uitspraken van de deskundigen in de video’s wetenschappelijk te onderbouwen zijn, en niet in tegenspraak zijn met de belangrijkste wetenschappelijke publicaties over het betreffende onderwerp. Er zijn een aantal uitspraken gedaan die weliswaar feitelijk juist zijn, maar wel enige toelichting of context nodig hebben. **Ook bleken er enkele uitspraken te zijn die tegen de wetenschappelijke consensus ingaan.**”²

Bovenstaande vetgemaakte passage kan alleen maar duiden op de eerste uitspraak van ondergetekende over orkanen en overstromingen. Want van de zeven uitspraken die gefactcheckt zijn kreeg alleen deze uitspraak het label “klopt niet”. De formulering is dus onnauwkeurig want het gaat om één uitspraak en niet om “enkele uitspraken”, tenzij ze bedoelen dat ook de tweede uitspraak van ondergetekende tegen de consensus in zou gaan. De organisatie laat echter na om uit te leggen wat volgens hen die consensus dan zou inhouden en waarop die gebaseerd zou zijn. Daarmee doet de organisatie de burgers ernstig tekort, want de hele exercitie met factchecks was nou net opgetuigd vanwege het volgende (vet door ondergetekende aangebracht):³

“Sommige deelnemers gaven aan het lastig te vinden om te bepalen wat betrouwbare kennis is. Het kost ook veel tijd om betrouwbare bronnen te vinden en te doorzoeken. **Als onafhankelijke organisatie hechten wij grote waarde aan de duiding van kennis met betrekking tot de betrouwbaarheid.** Daarom hebben wij alle feitelijke uitspraken in de video’s onderzocht op hun juistheid.”

1 <https://burgerberaadklimaat.nl/kennis+in+het+burgerberaad/documenten+kennis/factcheck+documenten/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=3027145>

2 <https://burgerberaadklimaat.nl/kennis+in+het+burgerberaad/factcheck/default.aspx>

3 Id.

Dit is een mooi streven van de organisatie en ondergetekende gaf in zijn reactie op de concept-factcheck die hem werd toegestuurd aan dat hij op exact dezelfde manier in de wedstrijd zit (vet door ondergetekende aangebracht):⁴

“Je ziet hoe moeilijk factchecken is. Er is ruim voldoende onderbouwing voor mijn twee opmerkingen. Ik zou het op prijs stellen als ik de definitieve versies vooraf te zien krijg. **Ik hecht zelf grote waarde aan betrouwbaarheid en sta 100% achter de opmerkingen die ik daar gemaakt heb.**”

Betrouwbaarheid begint met nauwkeurigheid en met onderbouwing. Wat bedoelt de organisatie als zij schrijft dat enkele uitspraken tegen de consensus ingaan? Wat is dan de consensus over deze onderwerpen? We komen het helaas niet te weten.

In haar factcheck schrijft zij voorts: “Uitgangspunt is dat we bij het factchecken kijken naar de kennis waar erkende wetenschappelijke instituten het over eens zijn (consensus). Wanneer er verschillende wetenschappelijke inzichten of interpretaties bestaan over één onderwerp, geven we hier inzicht in.”

Dit klinkt logisch, maar zoals hieronder zal blijken heeft de organisatie zich niet aan haar eigen voornemen gehouden.

Binnen de klimaatdiscussie spelen de rapporten van het IPCC een cruciale rol. Vaak wordt het IPCC daarom beschouwd als “de consensus” onder klimaatwetenschappers. Ondergetekende heeft met een tiental buitenlandse collega's in een lijvig boek getiteld *The Frozen Climate Views of the IPCC* laten zien dat er veel valt af te dingen op de rapporten van het IPCC.⁵ Het IPCC is met name slecht in het omgaan met kritiek en heeft de neiging kritische wetenschappers en hun werk te negeren of te bagatelliseren.⁶

Maar los daarvan, in het vervolg van deze klacht zal ondergetekende duidelijk maken dat de opmerking “orkanen en overstromingen zien we nog niet toenemen” nu juist volledig in lijn is met het laatste IPCC-rapport. Het is daarom een groot raadsel hoe de organisatie kan stellen dat enkele uitspraken tegen de consensus in zouden gaan. De organisatie heeft op geen enkele manier duidelijk gemaakt wat volgens haar precies de consensus is over orkanen en overstromingen en waarom de uitspraak van ondergetekende daarvan zou afwijken. Ook heeft zij nagelaten “inzicht te geven” in de “verschillende wetenschappelijke inzichten” die er wellicht bestaan over bijvoorbeeld orkanen en overstromingen.

De organisatie lijkt de volgende benadering gehanteerd te hebben: “*The experts we picked agreed with us, so we must be right and all criticisms wrong.*” Uiteraard zal deze stelling in het vervolg van de klacht uitgebreid onderbouwd worden.

⁴ <https://clintel.nl/wp-content/uploads/2025/04/Concept-factcheck-plus-reactie-Crok.pdf>

⁵ https://www.researchgate.net/publication/373658782_The_Frozen_Climate_Views_of_the_IPCC

⁶ Het meest pregnante voorbeeld hiervan is hoe het IPCC omgaat met de Amerikaanse wetenschapper Roger Pielke Jr. Hij is relevant voor deze klacht omdat hij ook expert is op het gebied van extreem weer. In het boek *The Frozen Climate Views of the IPCC* beschrijven wij hoe het IPCC hem als een soort Voldemort uit de Harrie Potter boeken behandelt, hij die niet met naam genoemd mag worden.

II

Verzoek om remedies

Ondergetekende verzoekt het OFL, indien zij de klacht gegrond acht, om de organisatie te bevelen althans te adviseren een of meerdere van de volgende voorzieningen te treffen:

- a. de factcheck volledig te verwijderen van haar website;
- b. excuses aan te bieden aan ondergetekende voor de gang van zaken; en
- c. op de website de volgende mededeling te plaatsen: “De factcheck van bepaalde uitspraken van Marcel Crok, een door het burgerberaad geraadpleegde deskundige, is verwijderd. De organisatie van het burgerberaad heeft excuses aangeboden aan de heer Crok, die deze aanvaard heeft.”

Daarmee is de kous dan af.

Een alternatief kan zijn dat de organisatie de factcheck voor een groot deel opnieuw uitvoert, waarbij deze keer dan wel een grondige procedure wordt doorlopen met voldoende hoor en wederhoor.

Hieronder volgt eerst een opsomming van fundamentele en procedurele kritiekpunten op de factcheck. Daarna volgt een summiere inhoudelijke bespreking van de factcheck. Een veel uitgebreidere inhoudelijke reactie op de factcheck inclusief de correspondentie met de organisatie is als bijlage bijgevoegd (vanaf pag. 25) en dient ter verdere ondersteuning van de klacht.

III Fundamentele, procedurele en inhoudelijke tekortkomingen bij de factcheck

1. De factcheck had als zodanig niet uitgevoerd mogen worden, omdat het gaat om deskundigen die door de deelnemers aan het burgerberaad zijn uitgenodigd om hun kennis te delen. De factcheck is een ongepast instrument binnen het Burgerberaad.

Toelichting: De wetenschappelijke werkgroep bestaat uit tien leden die allen een groot voorstander zijn van en (publiekelijk) pleiten voor ambitieus klimaatbeleid (mitigatie). De bijeenkomst op 8 maart was de enige bijeenkomst waarin de 175 burgers zelf mochten bepalen welke externe experts ze wilden horen. Die dag was er dus gelegenheid om ook *andere perspectieven* op het vraagstuk te horen, zoals die van ondergetekende. Wetenschappelijke minderheidsstandpunten verdienen ook een plek binnen het Burgerberaad. Door achteraf te gaan factchecken heeft de wetenschappelijke werkgroep geprobeerd om standpunten die zij als onwelgevallige minderheidsstandpunten aanmerkten de kop in te drukken. Dat had de organisatie moeten inzien en nooit moeten toestaan. Het is overigens onduidelijk wie het voortouw voor de factcheck heeft genomen, de wetenschappelijke werkgroep of de organisatie.

Hoewel de deelnemende burgers steeds te horen krijgen dat “alle meningen er mogen zijn” geldt dat voor de experts blijkbaar niet. Daarmee wordt aan de burgers het signaal afgegeven dat bepaalde visies er (toch) niet mogen zijn en wordt het proces in een bepaalde richting gestuurd. Dit gaat tegen de essentie van een Burgerberaad in, namelijk dat burgers met heel *diverse opvattingen* samen tot iets moeten komen. Een factcheck had dus nooit onderdeel van het Nationaal Burgerberaad Klimaat mogen zijn. Dit is het belangrijkste *fundamentele bezwaar* tegen de factcheck.

2. De factcheck had niet uitgevoerd mogen worden omdat de betrokken deskundige (in casu, ondergetekende) daarover niet geïnformeerd was en daarmee dus niet vooraf expliciet akkoord was gegaan (en derhalve de kans is ontnomen om zich onder die voorwaarde terug te trekken). De factcheck is ten onrechte vooraf niet aangekondigd.

Toelichting: Voorafgaand aan de bijeenkomst op 8 maart is er diverse malen contact geweest met de organisatie. Er was geen sprake van dat er achteraf een factcheck zou plaatsvinden. Er was ook slechts een kleine vrijwilligersvergoeding beschikbaar, voor de tijd die de genodigde experts er die zaterdag in zouden steken. Was ondergetekende vooraf medegedeeld dat hij achteraf gefactcheckt zou gaan worden en dat inhoudelijk verweer tegen deze factcheck vrijwel onmogelijk zou worden gemaakt door de organisatie, dan had hij de uitnodiging afgeslagen. Die mogelijkheid is ondergetekende door de organisatie ontnomen. De experts zijn dus op valse gronden bewogen op de uitnodiging in te gaan, een ernstige tekortkoming van de kant van de organisatie.

3. De factcheck had niet uitgevoerd mogen worden omdat daarvoor vooraf geen goede, transparante en met waarborgen omklede procedure was ontwikkeld. De wetenschappelijke werkgroep beschikt bovendien helemaal niet over klimaatexpertise.

Toelichting: De factcheck is primair uitgevoerd door de wetenschappelijke werkgroep. Deze bestaat echter niet uit klimaatwetenschappers. Deze groep is dus helemaal niet toegerust om een uitspraak over orkanen en overstromingen te beoordelen. De organisatie heeft laten weten dat in een later stadium klimaatwetenschapper Joeri Reinders erbij is gehaald. Reinders is een jonge wetenschapper met nog weinig publicaties. Het is uitermate vreemd dat hij, feitelijk in zijn eentje (en voor zover bekend zonder ervaring met factchecks), een factcheck zou mogen uitvoeren namens de overheid.

Nog weer later is de organisatie op zoek gegaan naar andere klimaatwetenschappers, die de factcheck wilden ondersteunen; dat schept uiteraard een onaanvaardbare bias in de factcheck. Uiteindelijk werd Kerry Emanuel bereid gevonden om de organisatie te steunen in hun factcheck.

Maar ondergetekende kent diverse orkaanwetenschappers die de uitspraak van ondergetekende juist bevestigen. Die onderzoekers, ook internationaal bekend, zijn echter niet benaderd door de organisatie. Wat zegt dat? Klimaateconoom Richard Tol heeft meerdere e-mails gestuurd naar de organisatie en een artikel geschreven waarin hij letterlijk schrijft dat ondergetekende gelijk heeft en het Burgerberaad ongelijk. Ook die informatie is volledig genegeerd door de organisatie. Het lijkt erop dat de strategie van de organisatie als volgt was: *"The experts we picked agreed with us, so we must be right and all criticisms wrong."* Dat heeft uiteraard niks van doen met het uitvoeren van een objectieve en gebalanceerde factcheck maar alles met cherry picking. Het ligt zeer voor de hand dat de organisatie ook het KNMI heeft benaderd. Maar daarover lezen we niks in de factcheck en ook niet in de correspondentie tussen ondergetekende en de organisatie. Dit roept grote vragen op. Is het KNMI benaderd en zo ja wat was hun antwoord? Zo ja, waarom is dit niet verwerkt in de factcheck? Zie meer over gebrek aan transparantie bij punt 7b.

4. De factcheck had niet uitgevoerd mogen worden in de vorm van een ad-hoc, opportunistische maatregel teneinde als organisatie onwelgevallige feiten te ontkennen of ontkrachten. De organisatie misbruikt met de factcheck haar macht.

Toelichting: De experts werden door de organisatie erg beperkt in hun mogelijkheden om informatie over te dragen aan de burgers. Ze mochten bijvoorbeeld zelfs geen korte inleiding van vijf minuten geven om hun visie uit te leggen en geen slides tonen waarmee ze hun standpunten konden onderbouwen. Ze waren kortom met handen en voeten gebonden. Er mochten ook geen opnames gemaakt worden van de sessies. Een journalist van *Trouw* die aanwezig wilde zijn bij de sessies van Maarten van Aalst en ondergetekende kreeg zelfs geen toestemming om de sessies bij te wonen. Er waren kortom veel beperkingen voor de experts en er was veel geheimzinnigheid en weinig transparantie naar buiten toe.

De experts hebben niets in handen gekregen om aan de buitenwereld te tonen, behalve het korte interviewtje dat ze meteen na afloop moesten geven. Door achteraf een factcheck in te zetten heeft de organisatie zich de macht toegeëigend om de experts naar behoefte te maken of te breken (in geval van ondergetekende breken). Want de factchecker bepaalt plots wat 'de waarheid' zou zijn in complexe vraagstukken als klimaatverandering en klimaatbeleid. De organisatie heeft dus eerst een zeer oneerlijk speelveld gecreëerd voor de experts en daarna de macht gegrepen via de factcheck waartegen de expert zich (zo heeft de praktijk bewezen) niet kan verweren. Er is dus sprake van machtsmisbruik door de organisatie, een ernstige zaak gezien de neutraliteit die de organisatie (de overheid) in deze zou moeten betrachten.

5. De factcheck had niet uitgevoerd mogen worden op de selectieve, subjectieve, eenzijdige, resultaatsgerichte, althans bevooroordeelde wijze waarop de organisatie deze heeft verricht. De organisatie heeft een factcheck uitgevoerd zonder een aanvaardbare procedure daarvoor te hebben.

Toelichting: het doen van factchecks is niet eenvoudig, zeker als het om complexe en controverse vraagstukken gaat. Factchecks worden meestal gedaan door (ervaren) journalisten. Die hanteren daarbij – als ze het goed willen doen – de Code van Bordeaux of vergelijkbare richtlijnen van de NVJ.⁷

Essentiële aspecten van een goede factcheck zijn: nauwkeurigheid, controleerbaarheid, objectiviteit (onpartijdigheid), hoor- en wederhoor (fair) en transparantie. De gedane factchecks van de organisatie schieten op al deze punten tekort, zoals hieronder verder wordt onderbouwd. Dit had voorkomen kunnen worden door een goede procedure op te stellen waaraan de factchecks zouden moeten voldoen. Experts die gefactcheckt zijn hadden, verwijzend naar die procedure, bezwaar kunnen maken. De factcheck is na 8 maart echter ad hoc in het leven geroepen en de organisatie is daarbij zelf het wiel gaan uitvinden. Dit is vragen om problemen en die zijn er dan ook gekomen. Zie voorts punt 7.

6. De factcheck had niet mogen verwijzen naar een beweerdelijke consensus die (i) in het geheel niet omschreven is door de organisatie, althans (ii) op geen enkele wijze is aangetoond of aannemelijk gemaakt.

Zoals in de inleiding van deze klacht al beschreven, stelde de organisatie dat “er enkele uitspraken [bleken] te zijn die tegen de wetenschappelijke consensus ingaan”. Deze claim is op geen enkele wijze onderbouwd door de organisatie. Het is zelfs onduidelijk om welke uitspraken (meervoud) het precies gaat. Dit is zeer onprofessioneel en het schiet ook het doel dat de organisatie met de factcheck voor ogen had voorbij. Want het doel van de factcheck was om de burgers te helpen bij het bepalen wat nu betrouwbare informatie is en wat niet. Dat begint uiteraard bij zelf zeer nauwkeurig te zijn in je bewoordingen en precies uit te leggen wat je bedoelt als je zegt dat “enkele uitspraken tegen de wetenschappelijke consensus ingaan”. Dan verwacht je op zijn minst een exposé over wat wetenschappelijke consensus betekent en hoe die consensus dan luidt op het terrein van orkanen en overstromingen.

In haar factcheck schrijft de organisatie (vet door ondergetekende): “Uitgangspunt is dat we bij het factchecken kijken naar **de kennis waar erkende wetenschappelijke instituten het over eens zijn (consensus)**. Wanneer er verschillende wetenschappelijke inzichten of interpretaties bestaan over één onderwerp, geven we hier inzicht in.”

Je verwacht na deze passage dat de organisatie een overzicht geeft van een aantal erkende wetenschappelijke instituten (KNMI bijvoorbeeld?) en wat zij publiekelijk hebben geschreven over orkanen en overstromingen. Niets van dat al. Er is geen enkele uitleg gegeven over welke erkende wetenschappelijke instituten bedoeld worden en wat hun wetenschappelijke consensus in dit geval zou inhouden.

Zoals eveneens in de inleiding gesteld wordt in de klimaatdiscussie het IPCC-rapport vaak gezien als de consensus onder klimaatwetenschappers. Het probleem is dat ondergetekende zich in zijn verweer juist keer op keer beroept op citaten uit het IPCC-rapport.⁸ De organisatie heeft geen enkele poging gedaan om uit te leggen hoe die citaten zich verhouden tot een eventuele consensus. Zijn die citaten uit het IPCC-rapport dan fout of weerlegd? Het blijft volkomen on-

⁷ <https://genootschapvanhoofdredacteurs.nl/code-voor-de-journalistiek/>

⁸ De citaten zelf worden besproken in de inhoudelijke bespreking van de factcheck later in deze klacht.

duidelijk voor ondergetekende, laat staan dat de burgers uit het Burgerberaad er chocola van zouden kunnen maken.

Klimaat econoom Richard Tol wees er al op 4 april in een e-mail aan de organisatie op dat de uitspraak van ondergetekende in lijn is met de onderliggende literatuur (vet door ondergetekende aangebracht). “Marcel deelde ook de feiten die gecontroleerd zijn. De statistiek van weersextremen is gecompliceerd en de waarnemingen van lage kwaliteit. **Marcel’s uitspraak is zeker niet in tegenspraak met de literatuur.**”⁹

Hier staat dat de uitspraak van ondergetekende over orkanen en overstromingen volgens de goed ingevoerde klimaat econoom Tol, die meeschreef aan meerdere IPCC-rapporten, in lijn is met de literatuur en dus beschouwd kan worden als onderdeel van de ‘consensus’. Later, in zijn klacht gericht aan het OFL schreef Tol: “Twee van de bekritiseerde uitspraken van Crok zijn in overeenstemming met de conclusies van het IPCC.”

Het is mogelijk dat de organisatie vindt dat zowel Tol als ondergetekende ernaast zitten. Maar de organisatie laat na uit te leggen of zij dat überhaupt vindt en zo ja waarom zij dat vindt. De organisatie schiet hier op alle mogelijke manieren tekort in haar onderbouwing. Het kan zelfs gesteld worden dat er geen enkele onderbouwing gegeven is voor de gedane claim dat enkele uitspraken tegen de wetenschappelijke consensus in zouden gaan.

7. De factcheck had niet gepubliceerd mogen worden omdat de factcheck niet eens voldoet aan basale voorwaarden.

a. Factchecks behoeven duidelijke eindoordelen.

Toelichting: Factchecks komen doorgaans met een eindoordeel. Gebruikelijke eindoordelen zijn: waar, grotendeels waar, gedeeltelijk waar, grotendeels onwaar, niet waar, onwaarschijnlijk, of niet te verifiëren. In sommige gevallen wordt ook het label “misleidend” gebruikt. Deze labels helpen het publiek de betrouwbaarheid van een bewering te begrijpen, terwijl de onderliggende analyse, gebaseerd op ethische richtlijnen zoals de Code voor de Journalistiek, zorgt voor transparantie en nauwkeurigheid. Omdat de organisatie niet beschikte over een procedure en ook geen ervaring lijkt te hebben met het doen van factchecks werden er ad hoc labels verzonnen. Van de zeven factchecks die er gedaan zijn waren dit de eindoordelen: “dit klopt”, “vanuit wetenschappelijk perspectief klopt dit niet”, “bij deze uitspraak zijn twee nuanceringen belangrijk”, “het klopt...”, “deze uitspraak heeft een nuance”, “hoewel dit klopt is toelichting wel belangrijk” en “dit klopt, maar een toelichting is wel belangrijk”. Het lijkt alsof er slechts drie categorieën zijn: “het klopt”, “het klopt niet”, en “behoeft nuance”. Maar zeker weten doen we dat niet omdat er geen procedure voor de factcheck is of beschikbaar is gesteld. Duidelijke eindoordelen met een goede onderbouwing waarom tot dat eindoordeel gekomen is zijn nodig bij een betrouwbare factcheck. Dat is hier niet gebeurd.

b. Het proces van factchecking was verre van transparant.

Toelichting: Transparantie is een van kernwaarden om het publiek betrouwbare factchecks voor te schotelen. In dit geval besloot de organisatie na 8 maart om alle 50 interviews die de experts na afloop hadden gegeven aan een factcheck te onderwerpen.¹⁰ Maar hoe hebben ze dat aangepakt? Zijn alle interviews uitgeschreven? Door wie zijn de interviews beoordeeld? Door de volledige wetenschappelijke werkgroep? Welke criteria werden daarbij gehanteerd? Met andere woorden, wanneer kwam een uitspraak voor een factcheck in aanmerking? Door wie is de factcheck daarna gedaan?

⁹ <https://clintel.nl/wp-content/uploads/2025/04/Concept-factcheck-plus-reactie-Crok.pdf>

¹⁰ Aldus werd ondergetekende verteld in een telefoongesprek met de organisatie enkele weken na 8 maart en vlak voordat een concept-factcheck werd toegestuurd.

Op de website van het Nationaal Burgerberaad Klimaat staat dat er bijna 40 feitelijke uitspraken zijn geselecteerd.¹¹ Daarvan zijn er uiteindelijk slechts zeven daadwerkelijk gefactcheckt. De volledige lijst van bijna 40 uitspraken is echter niet online gezet, wat niet transparant is. Welke uitspraken zaten daartussen? Waarom vielen ze af voor de factcheck? In feite zijn er twee factchecks gedaan, eerst een voorlopige factcheck op de longlist en daarna de publiek gedeelde factcheck. Over de voorlopige factcheck komen we echter niets te weten.

Ondergetekende heeft op de website van stichting Clintel twee uitspraken van Maarten van Aalst, directeur KNMI, geselecteerd die in aanmerking komen voor een factcheck.¹² Zo zegt hij: We hebben allerlei mogelijkheden om de uitstoot snel terug te dringen. Daar hebben we deels ook wel heel veel profijt van, bijvoorbeeld de windenergie die we nu hebben is hele goedkope en goede elektriciteit. De claim dat windenergie goedkope en goede elektriciteit is, is zeer twijfelachtig en zou zeker gefactcheckt moeten worden, maar de organisatie deed dat niet. Behoorde deze claim wel tot de longlist van bijna 40 en waarom viel die af? We komen het allemaal niet te weten. De longlist zou alsnog openbaar gemaakt moeten worden.

c. Er is sprake van willekeur bij wie gefactcheckt werd en wie niet.

Toelichting: Maarten van Aalst, directeur KNMI, gaf op de eerste bijeenkomst een plenaire presentatie over klimaatverandering en klimaatbeleid. Tijdens zijn presentatie toonde Van Aalst een nepfoto van een 'zielige' ijsbeer op een ijsschots. Ondergetekende publiceerde een artikel hierover op de website van Clintel.¹³ Dit is geen vorm van betrouwbare informatie en het speelt in op de emoties van de deelnemers. Toen de organisatie meldde dat er een factcheck zou plaatsvinden vroeg ondergetekende of ook de nepfoto van de KNMI-directeur gefactcheckt zou worden. Dat vond de organisatie echter niet nodig.¹⁴

En waarom geen uitspraken of claims factchecken van leden van de wetenschappelijke werkgroep? Die informeren de deelnemers gedurende zes bijeenkomsten en het is dus nog vele malen belangrijker dat zij betrouwbare informatie geven aan de deelnemers. Maar wie garandeert ons dat hun informatie betrouwbaar is? Wie controleert hen? Nu ontstaat de oneerlijke situatie dat leden van de wetenschappelijke werkgroep zes maanden lang de deelnemers (ongecontroleerd) kunnen informeren, terwijl diezelfde leden gaan bepalen welke externe experts, die slechts één keer (en dan ook nog met veel beperkingen) wat informatie mochten geven, volgens hun (niet gedocumenteerde) criteria wel of geen betrouwbare informatie hebben gegeven.

d. Hoor en wederhoor is bij de factchecks niet goed toegepast.

Toelichting:

- 1) In de code voor de journalistiek staat het volgende over hoor en wederhoor: "Het zoeken naar hoor en wederhoor is een journalistiek basisprincipe. In het bijzonder bij het publiceren van beschuldigingen of verdachtmakingen aan het adres van een persoon of organisatie, past de journalist wederhoor toe. De beschuldigde krijgt voldoende gelegenheid, liefst in dezelfde publicatie en zonder onredelijke tijdsdruk, te reageren op de aantijging." In het geval van ondergetekende, de uitspraak over orkanen en overstromingen, is er duidelijke sprake van een beschuldiging (het zou misinformatie zijn). Hoor en wederhoor had in dit geval op verschillende momenten en veel beter toegepast moeten worden. Bijvoorbeeld, de uitspraak "we zien orkanen en overstromingen nog niet toenemen" is niet direct een verifieerbare claim en daarom niet te factchecken! Wat wordt er namelijk precies bedoeld?

11 <https://burgerberaadklimaat.nl/kennis+in+het+burgerberaad/factcheck/default.aspx>

12 <https://clintel.nl/extreme-vooringenomenheid-bij-het-nationaal-burgerberaad-klimaat/>

13 <https://clintel.nl/daar-is-bogus-de-beer-weer/>

14 De reden die telefonisch werd gegeven was dat Van Aalst gesproken had over de foto als een "iconisch beeld". Daarmee was een factcheck niet meer nodig, aldus de organisatie.

Voor welke periode is de uitspraak bedoeld? Vijf jaar, tien jaar, honderd jaar? En op welke aspecten van orkanen en overstromingen is de uitspraak van toepassing? Alleen het aantal orkanen en overstromingen of ook de intensiteit ervan? Dus het eerste dat een factchecker had moeten doen is contact opnemen met ondergetekende om te vragen wat er precies bedoeld werd. Dat is niet gebeurd. De factcheckers hebben hun eigen interpretatie van de uitspraak genomen en zijn die gaan factchecken. Dat is fout.

- 2) In de code voor de journalistiek staat (zie citaat onder 1) dat bij een beschuldiging de beschuldigde “liefst in dezelfde publicatie” de mogelijkheid krijgt om “te reageren op de aantijging”. Dat is in dit geval niet gebeurd. Ondanks diverse e-mails en publieke artikelen van ondergetekende weigert de organisatie om ook maar enige vorm van wederhoor toe te passen in de factcheck zelf. Ook de kritiek van klimaat econoom Richard Tol is niet terug te vinden in de factcheck. De deelnemende burgers wordt daarmee cruciale informatie onthouden. Zo heeft ondergetekende bijvoorbeeld meerdere malen gewezen op een belangrijk citaat uit het IPCC-rapport.¹⁵ De organisatie weigert echter halsstarrig om dit citaat op te nemen in haar factcheck. Wie de factcheck nu leest heeft geen idee dat er forse kritiek op is gekomen van ondergetekende en van Richard Tol. De organisatie schreef in haar introductie: “Wanneer er verschillende wetenschappelijke inzichten of interpretaties bestaan over één onderwerp, geven we hier inzicht in.” Precies dit speelt hier. Tol en ondergetekende hebben blijkbaar andere wetenschappelijke inzichten dan de wetenschappelijke werkgroep, maar de organisatie laat na om “hier inzicht in te geven”. Het doet dus niet wat zij eerst zelf heeft beloofd.

De organisatie zal hier ongetwijfeld tegenin brengen dat ze onze kritiek “serieus heeft genomen” en dat ze er “grondig naar gekeken heeft”, maar dat is bij goede hoor en wederhoor niet genoeg. De organisatie had de kritiek van Tol en ondergetekende moeten *adresseren* in de factcheck *zelf*. Het had het cruciale citaat uit het IPCC-rapport moeten noemen en kunnen aangeven wat haar visie is op dit citaat. Maar dat is niet gebeurd. Daarmee zijn Tol en ondergetekende niet *fair* behandeld. Het is voor ondergetekende alsof er een rechtszaak tegen hem is aangespannen maar hij niet mag spreken in de rechtszaal. Hij staat buiten voor het raam te zwaaïen met zijn grondige betoog maar hij wordt niet binnen gelaten.

e. De communicatie rond de factcheck was ondermaats.

Toelichting: de organisatie stelde dat zij de factcheck ging doen omdat het voor de burgers zo lastig te bepalen was welke informatie nu betrouwbaar is en welke niet. Zo werd de factcheck ook telefonisch naar ondergetekende gemotiveerd. Hoe merkwaardig is het dan, dat tot op de dag van dit schrijven de uitkomst van de factcheck niet gedeeld is met de burgers. De factcheck staat weliswaar online maar is heel lastig te vinden. De burgers uit het Burgerberaad met wie ondergetekende persoonlijk contact heeft, hebben tot op heden nooit een e-mail gehad over de uitkomst van de factcheck. Dit is zeer merkwaardig en roept grote vragen op. Waarom eerst een factcheck optuigen als service voor de burgers en vervolgens de resultaten niet delen?

¹⁵ Het gaat om dit citaat over orkanen: “There is low confidence in most reported long-term (multi-decadal to centennial) trends in TC frequency- or intensity-based metrics”

IV Inhoudelijke bezwaren tegen de factchecks

Hieronder zullen in het kort de voornaamste inhoudelijke bezwaren worden besproken tegen de factchecks die zijn uitgevoerd op uitspraken van ondergetekende. Het zal uitgesplitst worden in drie delen. Meer inhoudelijke kritiek inclusief correspondentie tussen ondergetekende en Richard Tol is te lezen in de bijlage vanaf pag. 25.

1. Orkanen zien we nog niet toenemen.
2. Overstromingen zien we nog niet toenemen.
3. Ik zie vooral dat Europa economisch in heel zwaar weer zit mede door het klimaatbeleid. En dat we dus eigenlijk minder moeten inzetten op klimaatbeleid.

1 Orkanen zien we nog niet toenemen

Bij een factcheck onderzoek je een feitelijke claim. Als een politicus bijvoorbeeld zegt dat de werkloosheid in de afgelopen 5 jaar met 10% is gedaald, dan heb je in principe voldoende informatie om te kunnen factchecken. Cijfers van het CBS kunnen waarschijnlijk direct uitsluitel geven. Bij de uitspraak “orkanen en overstromingen zien we nog niet toenemen” is dat veel minder het geval. Gaat het hier om wereldwijde trends? Over welke periode gaat het? En wordt het aantal orkanen en overstromingen bedoeld of ook de intensiteit/ernst ervan? Als je deze uitspraak wilt factchecken zal je eerst navraag moeten doen bij degene die de uitspraak heeft gedaan. Dat is niet gebeurd. De factcheckers zijn de uitspraak zelf gaan interpreteren en hebben een factcheck geproduceerd van hun interpretatie van de uitspraak. Dat is fout.

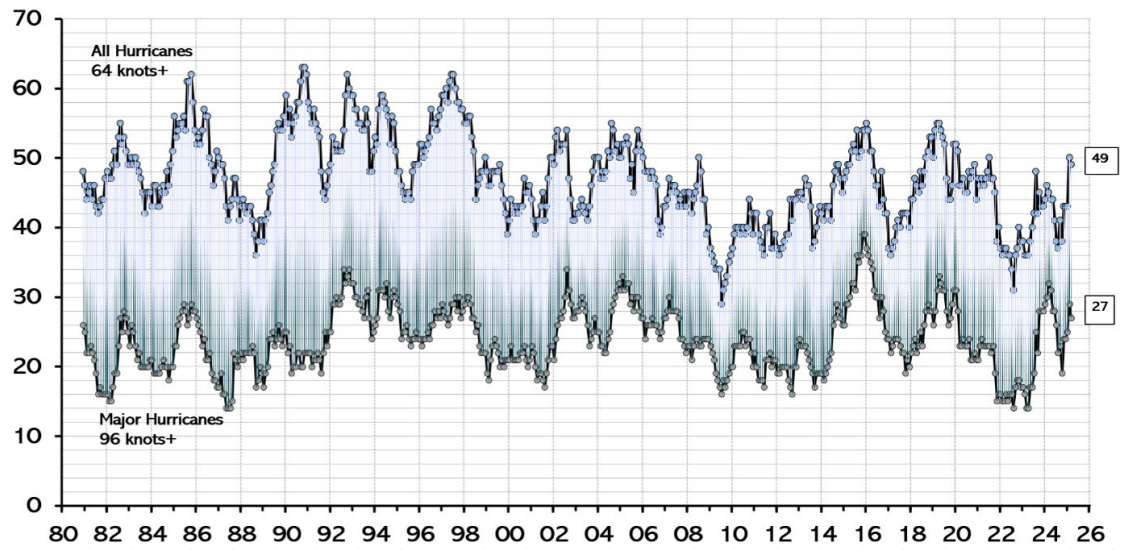
We kunnen de uitspraak “we zien orkanen nog niet toenemen” heel letterlijk nemen en gewoon naar de beschikbare data kijken. De Amerikaanse orkaanonderzoeker Ryan Maue toont orkaan-data van de laatste veertig jaar (de periode waarover we vanwege satellietmetingen een mondiaal beeld hebben).¹⁶ Dit is het beeld wat betreft aantallen orkanen:

¹⁶ <https://climatlas.com/tropical/>

Global Major Hurricane Frequency – 12 month running sums – @RyanMaue

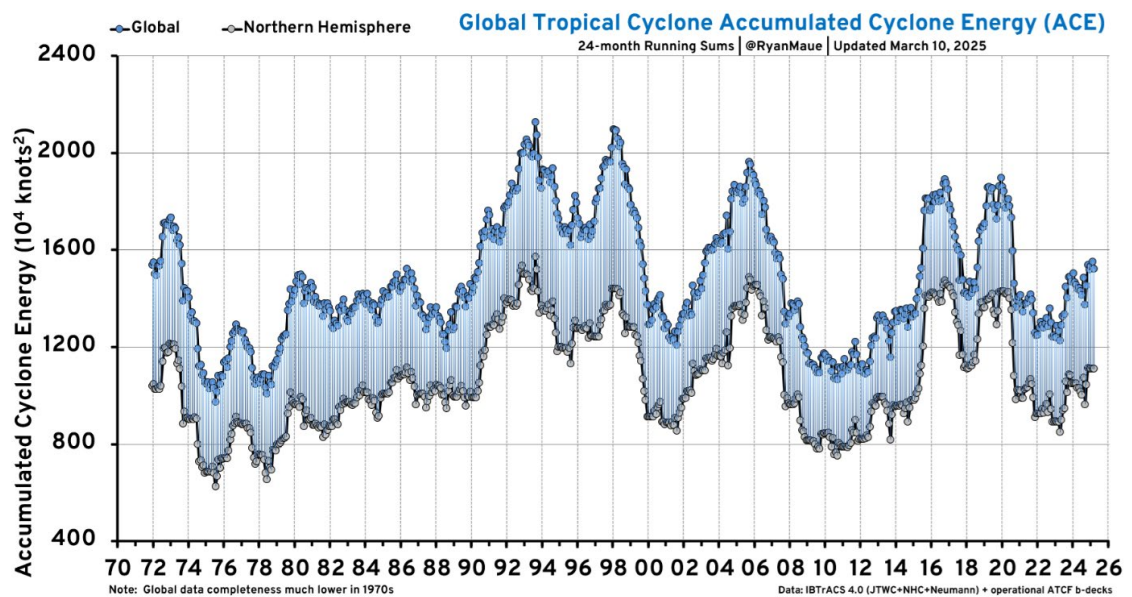
Updated March 10, 2025

Last 30-years, annual: 45 H | 24 M

De bovenste lijn geeft alle orkanen weer (categorie 1 t/m 5), de onderste alleen de zware orkanen (categorie 3 t/m 5). Het is evident dat we veel jaarlijkse variatie zien maar geen trends omhoog of omlaag.

Orkaanonderzoekers drukken de intensiteit van orkanen vooral uit in de zogenaamde Accumulated Cyclone Energy (ACE). Die grafiek ziet er als volgt uit:

Deze grafiek ziet er nog wat grilliger uit maar toont wederom geen duidelijke trends omhoog of omlaag. Kortom: op basis van de metingen is meteen al evident dat de uitspraak “orkanen zien we nog niet toenemen” waar is. De factcheck had dus moeten concluderen dat de uitspraak “waar” is.

Ondergetekende heeft bovenstaande data meerdere keren gedeeld met de organisatie. De data worden echter niet getoond in de factcheck. Waarom niet?

IPCC

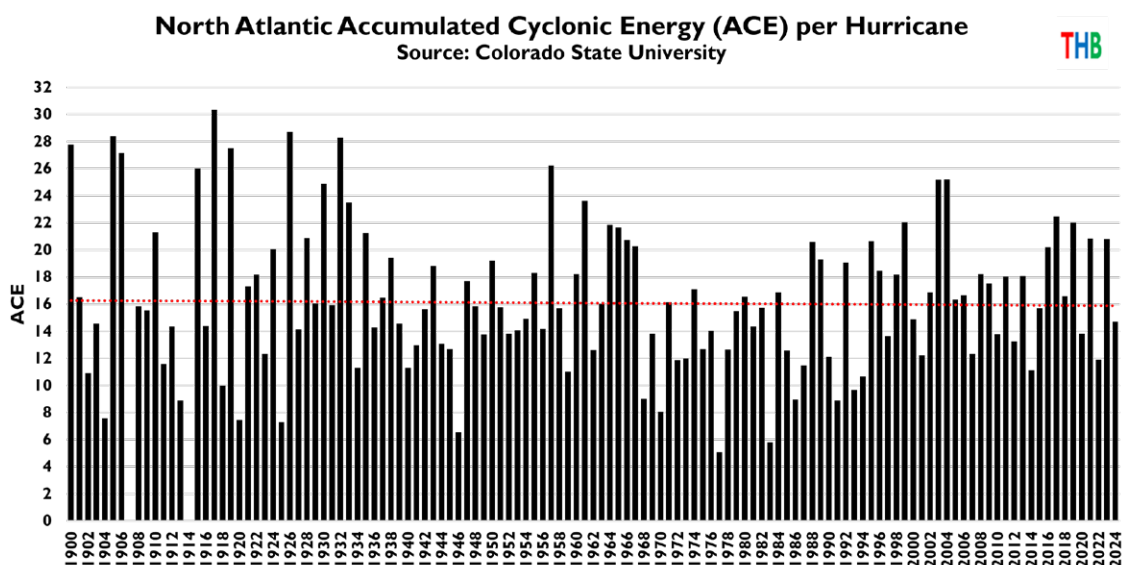
Orkanen worden besproken in hoofdstuk 11 van het laatste IPCC-rapport.¹⁷ Dus dat is de primaire bron om te kijken wat de ‘consensus’ is over orkanen. Hier is de hoofdconclusie:

There is low confidence in most reported long-term (multi-decadal to centennial) trends in TC frequency- or intensity-based metrics [...]. [IPCC, AR6 WG1 report, page 1585]

In lekentaal staat hier: er zijn geen trends gedetecteerd in zowel het aantal als de intensiteit van orkanen. Precies in lijn met bovenstaande data. Wederom is de conclusie dat de uitspraak “orkanen zien we nog niet toenemen”, niet alleen waar is, maar tevens geldt voor zowel het aantal als de intensiteit van orkanen. Dit citaat is diverse malen gedeeld met de organisatie, maar wordt niet getoond in de factcheck.

De factcheck erkent zelfs dat het aantal orkanen wereldwijd niet is toegenomen, maar stelt dan dat we “wél een stijging in het aantal zware orkanen in bepaalde regio’s zien, zoals de Noord-Atlantische Oceaan.” Het verwijst hierbij naar het IPCC en naar een rapport van de NAS, maar zonder te citeren, waardoor de lezer geen idee heeft waarop de factcheckers zich precies baseren. Bovendien laten de factcheckers na om hier precies te zijn wat betreft de periode. Het is bekend dat de orkaanactiviteit laag was in deze regio in de jaren ’60 en ’70. Daarna neemt de activiteit weer toe. Een trend beginnen rond 1980 geeft dus inderdaad een opwaartse trend maar wat zegt dat?

Als we verder terugkijken in de tijd, dan zien we in de Noord-Atlantische Oceaan geen toename van de intensiteit sinds 1900.¹⁸

De claim in de factcheck zelf dat we “wél een stijging in het aantal zware orkanen in bepaalde regio’s zien, zoals de Noord-Atlantische Oceaan”, is dus “niet waar” als we naar de langste periode kijken waarvoor betrouwbare data beschikbaar zijn.

Om die reden heeft het IPCC ook de volgende statement over orkaanactiviteit in de Atlantische Oceaan.

“[T]here is still no consensus on the relative magnitude of human and natural influences on past changes in Atlantic hurricane activity, and particularly on which factor has dominated the observed increase (Ting et al., 2015) and it remains uncertain whether past changes in Atlantic TC activity are outside the range of natural variability.”

¹⁷ Het gaat dan om het Working Group 1 rapport: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/>

¹⁸ <https://rogerpielkejr.substack.com/p/us-hurricane-overview-2024>

Of neem dit citaat van het Amerikaanse NOAA (zeg maar het KNMI in de VS):

Hurricanes:

"In summary, it is premature to conclude with high confidence that human-caused increases in greenhouse gases have caused a change in past Atlantic basin hurricane activity that is outside the range of natural variability"

Ook deze citaten worden niet getoond in de factcheck.

Emanuel

Na uitgebreide kritiek van ondergetekende op de factcheck¹⁹, komt de organisatie twee weken later met een kleine toevoeging van orkaanonderzoeker Kerry Emanuel. Hij verwijst met name naar een paper van James Kossin, die claimt te hebben aangetoond dat er een verschuiving is naar zwaardere orkanen. Een gedetailleerde analyse van de studie laat echter zien dat de paper die verschuiving helemaal niet laat zien.²⁰ Uit dat artikel:

"In dit artikel heb ik uitgelegd hoe misleidend de claim is dat er een toename zou zijn in de fractie zware orkanen. De studie waarop die claim gebaseerd is, laat tegelijkertijd zien dat orkaansnelheden van categorie 3, 4 en 5 juist *minder vaak* gemeten werden [...] in de latere periode van de studie. Het is goed denkbaar dat Emanuel zich niet bewust is van de problemen die er aan de studie kleven. De Amerikaanse media interpreteerden de studie verkeerd. Het IPCC misrepresenteerde bovendien de studie op verschillende plekken in het AR6-rapport."²¹

Het is absurd om te veronderstellen dat één (ook nog eens) problematische paper als die van Kossin (die ook nog flinke correcties moest doorvoeren) de nieuwe consensus zou zijn over dit onderwerp.

Samenvattend:

De uitspraak "orkanen zien we nog niet toenemen" is in lijn met de metingen over de afgelopen veertig jaar en komt tevens overeen met hoofdconclusies van het IPCC. De uitspraak kan op dit moment ook beschouwd worden als de consensus onder klimaatwetenschappers, dus het is volkomen onduidelijk waarom de uitspraak volgens de factcheckers tegen de consensus in zou gaan en wat volgens hen die consensus dan zou inhouden.

De factcheckers weigerden ondanks herhaaldelijke verzoeken van ondergetekende om deze data en de IPCC-citaten te tonen in de factcheck. Wederhoor heeft dus niet (goed) plaatsgevonden. Zelf doet de factcheck claims die niet goed verifieerbaar zijn. De claim over een toename van activiteit in de Atlantische Oceaan is bovendien te weerleggen met data.

Kritiek van zowel ondergetekende als klimaateconoom Richard Tol werden niet geadresseerd in de eindversie van de factcheck. Dit is een grove nalatigheid en getuigt niet van een objectieve benadering.

2 Overstromingen zien we nog niet toenemen

Net als bij orkanen geldt ook hier: wat wordt precies bedoeld? Hebben we het over wereldwijde trends en over welke periode?

De uitspraak is minder makkelijk aan te tonen met wereldwijde metingen omdat er in de literatuur geen mondiale grafieken over beschikbaar zijn. Het IPCC komt in hoofdstuk 11 van het laatste rapport met het volgende citaat:

¹⁹ <https://clintel.nl/extreme-vooringenomenheid-bij-het-nationaal-burgerberaad-klimaat/>

²⁰ <https://clintel.nl/nationaal-burgerverraad-klimaat/>

²¹ Voor een uitgebreidere bespreking van de problemen rond de Kossin-studie zie: <https://clintel.nl/nationaal-burgerverraad-klimaat/>

"In summary there is low confidence in the human influence on the changes in high river flows on the global scale. In general, there is low confidence in attributing changes in the probability or magnitude of flood events to human influence because of a limited number of studies, differences in the results of these studies and large modelling uncertainties." IPCC AR6 WG1

In lekentaal staat hier dat er mondiaal geen trends zijn aangetoond in overstromingen. Daarmee is de uitspraak "overstromingen zien we nog niet toenemen" voldoende onderbouwd en dus "waar". Dit citaat is meerdere keren gedeeld met de organisatie maar wordt niet getoond in de factcheck. Net als bij orkanen is dat een vorm van nalatigheid en bewijst het dat ook hier wederhoor niet (goed) is toegepast.

De belangrijkste claim die de factcheck lijkt te willen maken is dat "lokaal de kans op overstromingen toeneemt en dat dit verband houdt met klimaatverandering (8 & 9)." Dat hoeft helemaal niet in strijd te zijn met de opmerking "overstromingen zien we nog niet toenemen". Referenties 8 en 9 in de factcheck zijn twee papers die over overstromingen in Europa gaan. De eerste zegt echter überhaupt niks over de rol van klimaatverandering.²² De tweede flirt wel met het idee van een zichtbaar effect van klimaatverandering op overstromingen in Europa. Richard Tol merkt in een e-mail aan het Burgerberaad op dat ook bij dit onderwerp de opmerking van ondergetekende het dichtst bij de consensus ligt.²³

"Dat geldt ook voor overstromingen. Wat mij betreft staat Kundzewicz' conclusie van 20 jaar geleden nog steeds: Er gebeurt te veel in stroomgebieden (klimaatverandering, ontbossing, irrigatie, kanalisering, dijkenbouw, enzovoorts) om waargenomen veranderingen in overstromingsrisico's eenduidig aan een of meerdere oorzaken toe te wijzen."

De Pool Kundzewicz is een bekende wetenschapper op dit terrein. Hier een stuk uit de abstract van een van zijn papers uit 2015, getiteld *Climate change track in river floods in Europe* (vet door ondergetekende aangebracht):²⁴

"Climate change (i.e. observed increase in precipitation intensity, decrease of snowpack and other observed climate changes) might already have had an impact on floods. However, no gauge-based evidence had been found for a climate-driven, widespread change in the magnitude/frequency of floods during the last decades. There are strong regional and sub-regional variations in the trends. Moreover, **it has not been generally possible to attribute rain-generated peak streamflow trends to anthropogenic climate change.**"

Het is misleidend en voorbarig om te stellen dat regionale veranderingen in overstromingen het gevolg zijn van door de mens veroorzaakte klimaatverandering. Het IPCC is terecht heel voorzichtig in haar bewoordingen.

Dit zien we ook terug in tabel 12.12 van het IPCC WG1 rapport, waar allerlei Climate Impact Drivers (CID's) worden samengevat.²⁵ Het gaat hier vooral om de historische periode. Kijk vooral naar de kolom "Already emerged in the historical period" en dan naar de categorieën "Wet and Dry", "Wind" en "Coastal". De witte kleur in de vakken geeft aan dat een signaal nog niet gedetecteerd is. Ook deze tabel ondersteunt de uitspraken van ondergetekende over orkanen en overstromingen. Dit zou de consensus moeten zijn over deze onderwerpen.

²² <https://hess.copernicus.org/articles/24/1805/2020/>

²³ <https://clintel.nl/wp-content/uploads/2025/05/Tol-vs-De-Vos-4-april.pdf>

²⁴ <https://piahs.copernicus.org/articles/369/189/2015/>

²⁵ <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/chapter/chapter-12/>

Table 12.12 | Emergence of CIDs in different time periods, as assessed in this section. The colour corresponds to the confidence of the region with the highest confidence: white cells indicate where evidence is lacking or the signal is not present, leading to overall *low confidence* of an emerging signal.

Climatic Impact-driver Type	Climatic Impact-driver Category	Already Emerged in Historical Period	Emerging by 2050 at Least for RCP8.5/SSP5-8.5		Emerging Between 2050 and 2100 for at Least RC8.5/SSP5-8.5	
Heat and Cold	Mean air temperature	1				
	Extreme heat	2	3			
	Cold spell	4	5			
	Frost					
Wet and Dry	Mean precipitation		6	7		
	River flood					
	Heavy precipitation and pluvial flood				8	
	Landslide					
	Aridity					
	Hydrological drought					
	Agricultural and ecological drought					
	Fire weather					
Wind	Mean wind speed					
	Severe wind storm					
	Tropical cyclone					
	Sand and dust storm					
Snow and Ice	Snow, glacier and ice sheet		9		10	
	Permafrost					
	Lake, river and sea ice	11				
	Heavy snowfall and ice storm					
	Hail					
	Snow avalanche					
Coastal	Relative sea level		12			
	Coastal flood					
	Coastal erosion					
Open Ocean	Mean ocean temperature					
	Marine heatwave					
	Ocean acidity					
	Ocean salinity	13				
	Dissolved oxygen	14				
Other	Air pollution weather					
	Atmospheric CO ₂ at surface					
	Radiation at surface					

1. *High confidence* except over a few regions (CNA and NWS) where there is *low agreement* across observation datasets.
2. *High confidence* in tropical regions where observations allow trend estimation and in most regions in the mid-latitudes, *medium confidence* elsewhere.
3. *High confidence* in all land regions.
4. Emergence in Australia, Africa and most of Northern South America where observations allow trend estimation.
5. Emergence in other regions.
6. Increase in most northern mid-latitudes, Siberia, Arctic regions by mid-century, others later in the century.
7. Decrease in the Mediterranean area, Southern Africa, South-west Australia.
8. Northern Europe, Northern Asia and East Asia under RCP8.5 and not in low-end scenarios.
9. Europe, Eastern and Western North America (snow).
10. Arctic (snow).
11. Arctic sea ice only.
12. Everywhere except WAN under RCP8.5.
13. With varying area fraction depending on basin.
14. Pacific and Southern oceans then many other regions by 2050.

High confidence of decrease	Medium confidence of decrease	Low confidence in direction of change	Medium confidence of increase	High confidence of increase
-----------------------------	-------------------------------	---------------------------------------	-------------------------------	-----------------------------

Samenvattend

De uitspraak “overstromingen zien we nog niet toenemen” is prima te onderbouwen met het IPCC-rapport en zou dus het label “waar” horen te krijgen in een factcheck.

Het is volkomen onduidelijk waarom de uitspraak “overstromingen zien we nog niet toenemen” tegen de ‘consensus’ in zouden gaan. De factcheck maakt ook helemaal niet duidelijk wat dan precies de consensus zou zijn. Het IPCC-citaat over een gebrek aan trends wereldwijd is klip en klaar.

3 Ik zie vooral dat Europa economisch in heel zwaar weer zit mede door het klimaatbeleid. En dat we dus eigenlijk minder moeten inzetten op klimaatbeleid.

Wat valt er aan deze zinnen te factchecken? De tweede zin is duidelijk een mening en valt dus af. De eerste zin is wel enigszins toetsbaar. Dit heeft echter weinig met wetenschap te maken en meer met economie. Wie het nieuws volgt zal het opvallen dat steeds meer bedrijven in Nederland de deuren (moeten) sluiten vanwege hoge energieprijzen. Die hoge energieprijzen zijn een direct gevolg van klimaatbeleid.

Ondergetekende ging daar in de reactie op de concept-factcheck uitgebreid op in.²⁶ Een lang citaat uit die e-mail:

“Dat klimaatbeleid leidt tot hogere prijzen bevestigt ook Bjorn Lomborg;²⁷

Citaat:

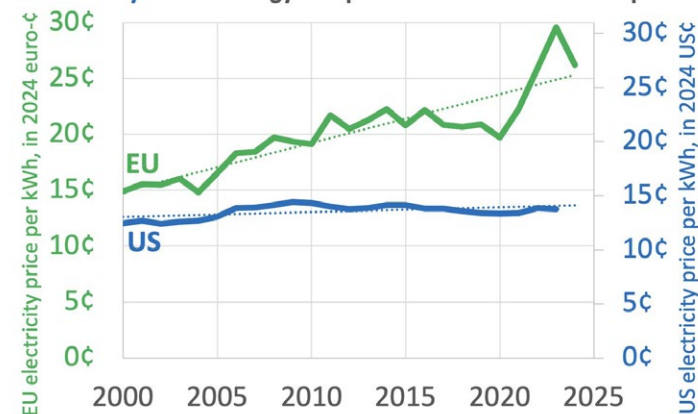
“Climate policy has made EU electricity prices soar Since 2000, EU prices up 75% (inflation-adjusted) On average, a kWh is now twice as expensive in the EU as in the US”

Climate policy: Don't do like EU

EU wants to be a global climate champion, but very costly:

EU electricity up 75%: energy dependent and lots of climate policy

US electricity stable: energy independent and some climate policies

Data from International Energy Agency Energy Prices, <https://www.iea.org/data-and-statistics/data-product/energy-prices>, EU27 data only to 2022, 2023-24 from <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ten00117/default/table>. Weighted average of residential and industrial total kWh. Yearly price in USD and EUR, EU27 data originally in running USD, converted into annual exchange rate USD-EUR, inflation-adjusted to 2024 (www.bls.gov/cpi, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/prc_hicp_aind__custom_15069620/default.x.com/BjornLomborg)

²⁶ <https://clintel.nl/wp-content/uploads/2025/04/Concept-factcheck-plus-reactie-Crok.pdf>

²⁷ https://www.linkedin.com/posts/bjornlomborg_climate-policy-has-made-eu-electricity-prices-activity-7300489825701314560-ABxh?utm_source=share&utm_medium=member_desktop&rcm=ACoAAAFMIGQBw1sy3ESDnea9HxN-vQ9SM1PCSaE

Jullie stellen in de nuancering dat “duurzame opwekking nu veelal goedkoper is dan fossiele (3) (4).” Daarbij verwijzen jullie naar opnieuw Draghi en de Clean Industrial Deal. Dit zijn geen “wetenschappelijke nuanceringsen”, maar politiek ingestoken rapporten. Draghi pleit gewoon voor 800 miljard euro aan extra investeringen per jaar (!) om het economische tij te gaan keren met meer van wat tot nu toe geprobeerd is en wat juist tot de economische malaise heeft geleid.

Lomborg (opnieuw) wijst erop dat landen met veel zon en wind de duurste stroom hebben. Bv hier in een opiniestuk voor een Canadese krant, drie dagen geleden:²⁸

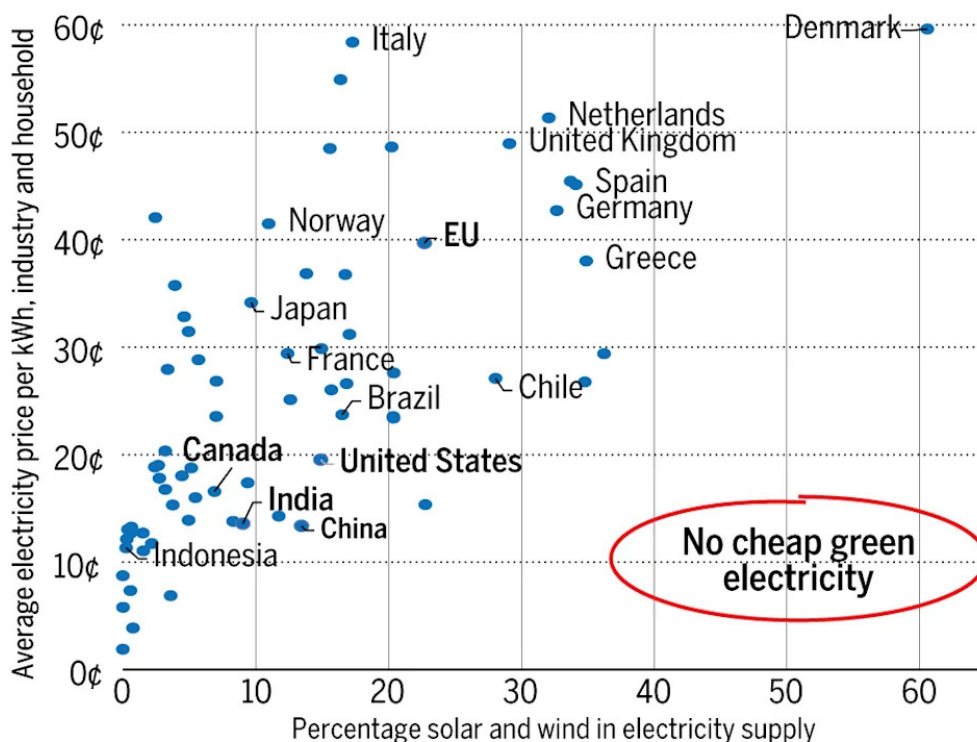
Een citaat:

“A peer-reviewed [study](#) of Germany and Texas [concluded](#) wind was 12 times and solar 38 times more expensive than fossil fuels. Germany, the U.K., Spain, and Denmark all increasingly rely on solar and wind power and, not surprisingly, have some of the world’s most expensive electricity.”

Hier nog een grafiek die Lomborg geregeld verspreidt:

ELECTRICITY COST DEPENDING ON SOLAR, WIND USE

Weighted average cost of household and industry costs, in Canadian 2024\$

SOURCE: [HTTPS://IEA.ORG/DATA-AND-STATISTICS/DATA-PRODUCT/ENERGY-PRICES](https://IEA.ORG/DATA-AND-STATISTICS/DATA-PRODUCT/ENERGY-PRICES)
FINANCIAL POST

Er is een 1 op 1 relatie tussen de hoeveelheid zon en wind en de prijs van de elektriciteit. Het is goed mogelijk dat als je puur kijkt naar de opwekking op dit moment, dat zon en wind relatief goedkoop zijn, maar als je de back-up en de systeemkosten mee gaat rekenen, heb je met veel zon en wind gewoon een heel duur systeem. Denk aan de 195 miljard euro die Tennet nu van ons vraagt om het net te kunnen uitbreiden. Denk aan de fossiele centrales die een lager rendement gaan hebben omdat ze steeds vaker als back-up moeten dienen voor zon en wind. Dat maakt het systeem als geheel gewoon veel duurder.” [einde citaat]

28 <https://financialpost.com/opinion/solar-wind-power-expensive>

De prijzen van energie in Europa zijn aanzienlijk hoger dan in de VS en dan in China. Deze trend is al lange tijd gaande en staat dus los van het veel meer tijdelijke effect van de oorlog in Oekraïne. De trend begon toen Europa massaal de ontwikkeling van duurzame bronnen als zon, wind en biomassa begon te stimuleren (door middel van subsidies) terwijl in de VS juist de schaliegasrevolutie begon. Door de hoge energieprijzen staat de toekomst van vele energie-intensieve bedrijven in Nederland (en Duitsland) daardoor onder grote druk. De uitspraak van ondergetekende is nog voorzichtig want geeft aan dat klimaatbeleid er “mede” voor verantwoordelijk is dat de Europese economie in zwaar weer zit. Er zijn andere oorzaken zoals de veelbesproken overregulering. Het Draghi-rapport, waarnaar ook de factcheck verwijst bevestigt dat hoge energieprijzen een groot probleem zijn voor de concurrentiepositie van Europa.

Samenvattend

Dat Europa in zwaar weer zit mede door het klimaatbeleid is bijna een open deur te noemen. De oorlog in Oekraïne had uiteraard ook een groot effect op de energieprijzen in Europa maar dat effect was relatief kortdurend. De bovenstaande grafiek van Lomborg die het verschil in energieprijzen toont tussen de VS en de EU maakt duidelijk dat de stijgende trend in de EU al veel langer gaande is. Dat heeft te maken met de nadruk die de EU legt op duurzame bronnen als wind, zon en biomassa, waarvoor veel subsidie nodig is en die het elektriciteitssysteem als geheel veel duurder maakt. Dat is allemaal onderdeel van het klimaatbeleid en de uitspraak dat “Europa economisch in heel zwaar weer zit mede door het klimaatbeleid” is dan ook prima te onderbouwen met data.

Bijlage bij klacht Marcel Crok over factcheck van het Nationaal Burgerberaad Klimaat

Dit is een uitgebreide bijlage bij de klacht over de factcheck van het Nationaal Burgerberaad Klimaat gericht tegen uitspraken van Marcel Crok, gedaan in een kort video-interview na afloop van twee sessies op 8 maart. In deze bijlage gaat Crok uitgebreider inhoudelijk in op de factcheck, waarbij ook veelvuldig geciteerd wordt uit de e-mailcorrespondentie tussen Crok en het Burgerberaad en ook tussen klimaateconoom Richard Tol en het Burgerberaad. De bijlage is geschreven in de ik-vorm en beschrijft dus de persoonlijke ervaringen van Crok.

Achtergrond Marcel Crok

Ik ben sinds 1996 wetenschapsjournalist. In 2005 ben ik me - na een bekroond artikel over de hockeystickgrafiek - gaan specialiseren in het klimaatdebat. Ik heb sindsdien vrijwel fulltime over klimaatverandering geschreven en me daarbij uitputtend verdiept in de rapporten van het IPCC. In 2010 publiceerde ik het boek *De Staat van het Klimaat*, dat delen van het derde en vierde IPCC-rapport onderzoekt. De Nederlandse overheid vroeg mij in het kader van de motie Neppérus¹ om (betaald) op te treden als expert reviewer van het vijfde IPCC-rapport. Tevens was ik nauw betrokken bij het project *Climate Dialogue* (eveneens voortkomend uit de motie Neppérus), dat werd opgezet samen met het KNMI en het PBL.² Op deze website gingen wetenschappers met verschillende visies met elkaar in gesprek.

Na het uitkomen van het vijfde IPCC-rapport publiceerden de Britse onderzoeker Nic Lewis en ikzelf het uitgebreide rapport *A Sensitive Matter*, waarin we analyseerden hoe het IPCC met de bewijzen over klimaatgevoeligheid omging.³ Na het zesde IPCC-rapport schreef ik mee aan en coördineerde ik samen met Andy May het boek *The Frozen Climate Views of the IPCC*.⁴ In dit laatste boek schreef ik het hoofdstuk over extreem weer en dan met name over orkanen en overstromingen. Ik durf dan ook te stellen dat ik zeer goed op de hoogte ben van wat er in IPCC-rapporten staat.

Bijeenkomst 8 maart

Toen het Burgerberaad in januari van start ging werd ik vrij snel benaderd door enkele burgers uit het beraad. Zij hadden duidelijk behoefte om ook andere (dan de meest gangbare) visies op het klimaatvraagstuk te horen. Ik ben in Nederland het meest zichtbare 'andere geluid' over klimaatverandering. Het was dan ook geen verrassing dat ik werd gevraagd om op 8 maart langs te komen op de enige dag dat externe experts gehoord konden worden.

Op de dag zelf ging ik tweemaal in een deelsessie in gesprek met Maarten van Aalst, directeur KNMI, in het bijzijn van een gespreksleider. De gesprekken verliepen, ondanks verschillen van inzicht tussen mij en Van Aalst, respectvol.⁵ Na afloop was ik ronduit positief over de bijeenkomst voor de camera van Ongehoord Nieuws.⁶ Een paar dagen later verscheen er een redelijk evenwichtig artikel in *Trouw* over met name mijn inbreng bij het Burgerberaad (Kop: *Deze 175 Nederlanders moeten het klimaatbeleid redden. Maar wat als ze zelf klimaatsceptisch zijn?*).⁷

Meteen na afloop gaf ik een kort interview op camera. Er waren verder geen opnames van de deelsessies. De korte interviewtjes met de 50 experts zouden het enige zijn dat na afloop naar buiten werd gebracht via de website.⁸

Factchecks

Mijn bijdrage aan het Burgerberaad zat erop. Althans, dat dacht ik. Enkele weken later werd ik plotseling gebeld door mijn contactpersoon bij de organisatie. Een sessie met Ionica Smeets was gegaan over betrouwbaarheid van informatie. Het is voor burgers zo lastig om te bepalen wat betrouwbare informatie is en wat niet, aldus Smeets. Daarom had de organisatie besloten – als

1 <https://x.com/i/grok/share/ys76nhHGGHoBhcGeJxxj84WCY>

2 <https://www.pbl.nl/actueel/nieuws/pbl-knmi-en-crok-lanceren-website-climate-dialogue>

3 <https://www.thegwpf.org/content/uploads/2014/02/A-Sensitive-Matter-Foreword-inc.pdf>

4 https://www.researchgate.net/publication/373658782_The_Frozen_Climate_Views_of_the_IPCC

5 Zie ook zijn positieve reactie op de sessies op zijn LinkedIn-pagina: https://www.linkedin.com/posts/lucas-de-man-9a7b6aa7_afgelopen-zaterdag-mocht-ik-twee-dialogen-activity-7304592530577186817-mkrB?utm_source=share&utm_medium=member_desktop&rcm=A-CoAAAFMIGQBw1sy3ESDnea9HxN-vQ9SM1PCSaE

6 https://npo.nl/start/serie/ongehoord-nieuws/seizoen-4_1/ongehoord-nieuws_418/afspelen (vanaf minuut 10:22)

7 <https://archive.ph/hdIGa#selection-1189.0-1189.98>

8 <https://burgerberaadklimaat.nl/bijeenkomsten-openbaar/deskundigenvideos/default.aspx>

service aan de 175 deelnemende burgers – om de 50 interviews met de experts te gaan factchecken. Twee uitspraken van mij waren ook geselecteerd.

Hier moeten we even pauzeren. Een factcheck is geen onderdeel van het Nationaal Burgerberaad Klimaat. De 50 genodigde experts was vooraf niets verteld over eventuele factchecks en ik ben er vrij zeker van dat er voor 8 maart ook geen plannen bestonden om een factcheck uit te voeren. Dit roept de vraag op wie het initiatief heeft genomen voor deze factchecks. Was het de organisatie zelf of de wetenschappelijke werkgroep?

Genodigde experts kregen een vrijwilligersvergoeding aangeboden van 150 euro voor de tijd die ze besteedden op 8 maart zelf en eventuele voorbereiding. Door de factchecks ben ik aan het werk gezet door de organisatie en overstijgt het aantal uren uiteraard verre de kleine vrijwilligersvergoeding. De organisatie zelf en de wetenschappelijke werkgroep worden betaald voor hun werkzaamheden aan het Burgerberaad. Ik als externe deskundige ben nu gedwongen om me in eigen tijd te gaan verdedigen tegen een factcheck waar ik niet om gevraagd heb en tegen aantijgingen die ook nog eens ongegrond zijn. Dit levert een oneerlijk speelveld op.

Bij de aankondiging van de factcheck voelde ik (nog) geen nattigheid en ik was ervan overtuigd dat ik niets bijzonders had gezegd in mijn korte interview. Bovendien werd er gesteld dat alle 50 experts aan een factcheck blootgesteld zouden worden. Dat klonk fair. Dus stemde ik toe te zullen reageren op een concept-factcheck.

Toen de factchecks eenmaal online werden gezet bleek dat er slechts zeven uitspraken daadwerkelijk gecheckt zijn waarvan twee van mij. Alleen bij mijn uitspraak over orkanen en overstromingen staat dat die “niet klopt”. Geen enkele andere uitspraak krijgt dat oordeel opgeplakt. Op de website van het NBK staat dat er bijna 40 uitspraken geselecteerd zijn waarvan er uiteindelijk dus zeven daadwerkelijk gefactcheckt zijn. De ongeveer dertig overige uitspraken zijn niet online gezet wat niet transparant is. In een van twee lange artikelen n.a.v. deze kwestie benoem ik tenminste twee uitspraken van Maarten van Aalst (directeur KNMI) die zeker voor een factcheck in aanmerking komen.⁹ Het gaat om de volgende twee uitspraken:

1. Bij de kwestie “is het nu wel de moeite waard om zoveel geld aan klimaat uit te geven” stelde Van Aalst dat de “wetenschap daar heel duidelijk over is. We hebben allerlei mogelijkheden om de uitstoot snel terug te dringen. Daar hebben we deels ook wel heel veel profijt van, bijvoorbeeld **de windenergie die we nu hebben is hele goedkope en goede elektriciteit**” (vet door mij aangebracht). De wetenschappelijke werkgroep zag geen aanleiding om deze opmerking te factchecken. Dat is een zeer twijfelachtige beslissing. Europese landen met veel wind en zon hebben de duurste elektriciteit en die stroom is juist niet ‘goed’, maar erg volatiel en levert daarom grote problemen op voor het elektriciteitsnet (zoals onlangs met een grote blackout in Spanje nog maar eens pijnlijk duidelijk werd). TenneT heeft maar liefst 195 miljard euro nodig om ons net uit te breiden, voornamelijk vanwege al die zonne- en windstroom.
2. “Het is ook heel belangrijk om te beseffen dat de kosten van niks doen ook heel hoog zullen zijn en dat het uiteindelijk aantrekkelijker is om snel de uitstoot naar beneden te krijgen dan alle kosten te pakken van ons op termijn aan te moeten passen.” Dit gaat in tegen het werk van onder andere Nobelprijswinnaar William Nordhaus die heeft laten zien dat als je rekening houdt met de kosten en baten van zowel klimaatverandering als klimaatbeleid, het verstandiger is om de opwarming grotendeels te laten plaatsvinden.¹⁰ Proberen onder de twee graden te blijven is veel kostbaarder.

Behoorden deze twee uitspraken tot de long list voor de factcheck en waarom vielen ze af? We komen het niet te weten.

⁹ <https://clintel.nl/extreme-vooringenomenheid-bij-het-nationaal-burgerberaad-klimaat/>

¹⁰ <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2018/nordhaus/lecture/>

Bogus de Beer

Ik vroeg aan mijn contactpersoon of ze ook een factcheck gingen uitvoeren aangaande de nep-foto van een ijsbeer die Maarten van Aalst toonde in zijn plenaire presentatie tijdens de eerste bijeenkomst. Het antwoord was “nee”. De reden die mij telefonisch gegeven werd, was opmerkelijk. Hij zou de foto gebracht hebben als een “iconisch beeld” en om die reden was een factcheck niet nodig. Iconisch of niet, de burgers werd niet verteld dat de foto nep was en het beeld ziet er dramatisch uit (zielige ijsbeer op een kleine ijsschots). Zie mijn artikel erover.¹¹ Is dat wat de organisatie bedoelt als zij erop wil toezien dat er betrouwbare informatie wordt verstrekt aan de 175 burgers?

In de concept-factcheck waren de volgende twee uitspraken van mij geselecteerd:

- 1) Orkanen en overstromingen zien we nog niet toenemen. Dat is positief nieuws. We zien geen toename in dit soort belangrijke extremen.
- 2) Ik zie vooral dat Europa economisch in heel zwaar weer zit mede door het klimaatbeleid. En dat we dus eigenlijk minder moeten inzetten op klimaatbeleid.

Bij een factcheck gaat het, zoals het woord het al aangeeft om een feit of om feiten. Maar heel vaak als wij spreektaal gebruiken, zoals in het korte interviewtje na afloop van de sessie het geval was, dan proberen we onszelf begrijpelijk voor leken uit te drukken. Dat levert vaak minder precieze teksten op dan in schrijftaal. Als je spreektaal wilt gaan factchecken is het dus eerst nodig om te achterhalen wat de persoon precies bedoelde. Mijn uitspraak “orkanen en overstromingen zien we nog niet toenemen” kan heel verschillende dingen betekenen. Bij orkanen bijvoorbeeld, bedoel ik het aantal orkanen of de intensiteit ervan? En over welke periode spreken we hier? De factcheckers zijn echter zonder navraag te doen aan de slag gegaan. Ze hebben hun interpretatie ervan genomen en vervolgens gesteld dat zij die interpretatie niet vinden kloppen.

Hoe problematisch dat is blijkt uit de factcheck zelf. De factcheckers schrijven in de laatste versie: “Orkanen: Hoewel het totale aantal orkanen wereldwijd niet toeneemt—iets wat klimaatwetenschappers ook niet voorspellen—zien we wél een stijging in het aantal zware orkanen in bepaalde regio’s, zoals de Noord-Atlantische Oceaan (1)(2).”

De zin “Hoewel het totale aantal orkanen wereldwijd niet toeneemt” komt uitstekend overeen met mijn opmerking “Orkanen zien we nog niet toenemen”. De conclusie zou dus meteen kunnen zijn dat mijn opmerking klopt.

De factcheckers geven dus zelf toe dat mijn opmerking klopt, maar stellen toch dat deze niet klopt. Dat doen ze omdat ze andere aspecten van orkanen (de intensiteit en verschillen tussen regio’s) ook belangrijk vinden en omdat ze blijkbaar vinden dat die onvoldoende tot uitdrukking komen in mijn opmerking. Maar dat heeft niks met een factcheck te maken. Het staat het Burgerberaad of haar wetenschappelijke werkgroep vrij om zelf iets te vinden over orkanen. Maar als je een uitspraak van iemand factcheckt moet je zo zuiver mogelijk beperken tot die uitspraak.

IPCC als bron

In de concept-factcheck verwijzen de factcheckers maar liefst vier keer naar het IPCC. Maar ze citeren niet uit de IPCC-rapporten. In zowel mijn e-mailcorrespondentie met de organisatie als publiekelijk in mijn artikelen op de Clintel-website heb ik diverse malen gewezen op een citaat uit het IPCC-rapport waar ik mijn uitspraak voornamelijk op baseer. Het staat in H11 van het WG1-rapport, een hoofdstuk dat gaat over extremen. Dit is het citaat:

¹¹ <https://clintel.nl/daar-is-bogus-de-beer-weer/>

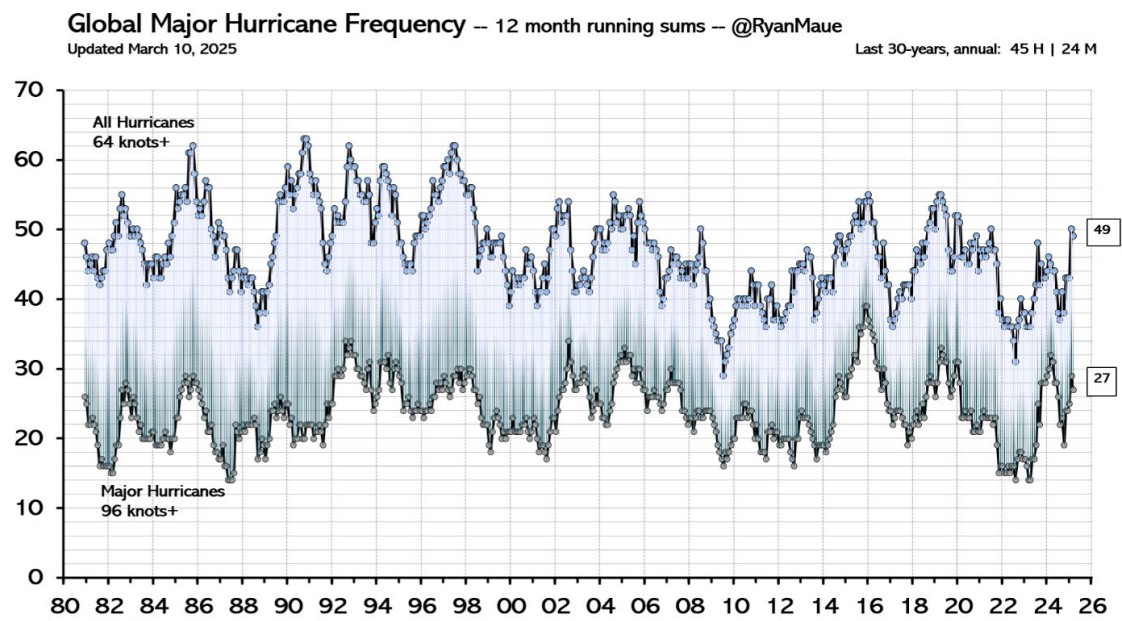
There is low confidence in most reported long-term (multi-decadal to centennial) trends in TC frequency- or intensity-based metrics [...]. [IPCC, AR6 WG1 report, page 1585]

TC staat voor Tropical Cyclones wat hetzelfde is als orkanen en in normale mensentaal staat hier: we kunnen nog geen trends (omhoog of omlaag) ontdekken in zowel de frequentie als de intensiteit van orkanen. Ik populariseer dat verder tot: we zien orkanen nog niet toenemen.

Merk op: IPCC beperkt haar statement niet alleen tot het aantal orkanen maar ook de intensiteit ervan. Het IPCC-rapport wordt doorgaans gezien als de consensus onder klimaatwetenschappers omdat het IPCC door vrijwel alle landen is opgericht en omdat er honderden wetenschappers aan meeschrijven. Ik heb geregeld kritiek op het IPCC maar dat betekent niet dat ze alles verkeerd doen. Deze statement is in lijn met de onderliggende data en literatuur.

Bij een objectieve factcheck zouden de factcheckers mijn citaat overnemen en tonen in hun factcheck. Eventueel zouden ze kunnen aangeven waarom zij tot een andere interpretatie komen van het citaat. Dat alles is niet gebeurd. De organisatie verwijst wel naar het IPCC-rapport maar citeert er niet letterlijk uit. Het blijft dus gissen welke passages uit het IPCC-rapport de factcheckers precies in gedachten hebben.

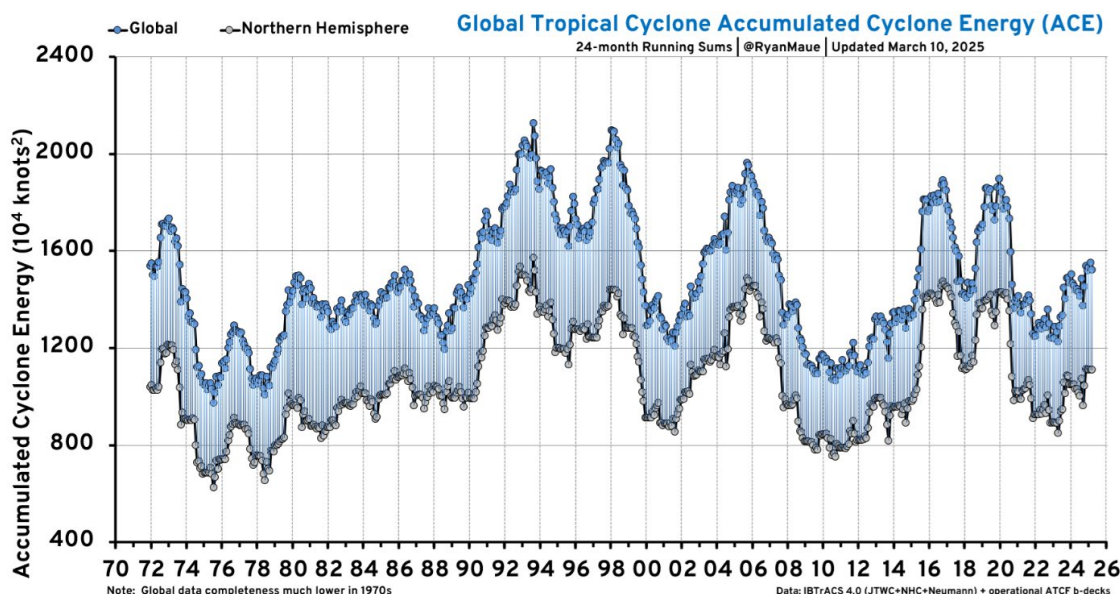
Ik wees de organisatie ook op een website waar iedereen zelf kan kijken naar de metingen over orkanen.¹² Deze meetreeksen starten rond 1980 omdat er dan satellietmetingen beschikbaar komen en we een beter wereldwijd beeld hebben. Dit is de grafiek die het aantal orkanen wereldwijd laat zien:

De bovenste lijn geeft alle orkanen weer (categorie 1 t/m 5), de onderste alleen de zware orkanen (categorie 3 t/m 5). Het is evident dat we veel jaarlijkse variatie zien maar geen trends omhoog of omlaag.

Orkaanonderzoekers drukken de intensiteit van orkanen vooral uit in de zogenaamde Accumulated Cyclone Energy (ACE). Die grafiek ziet er als volgt uit:

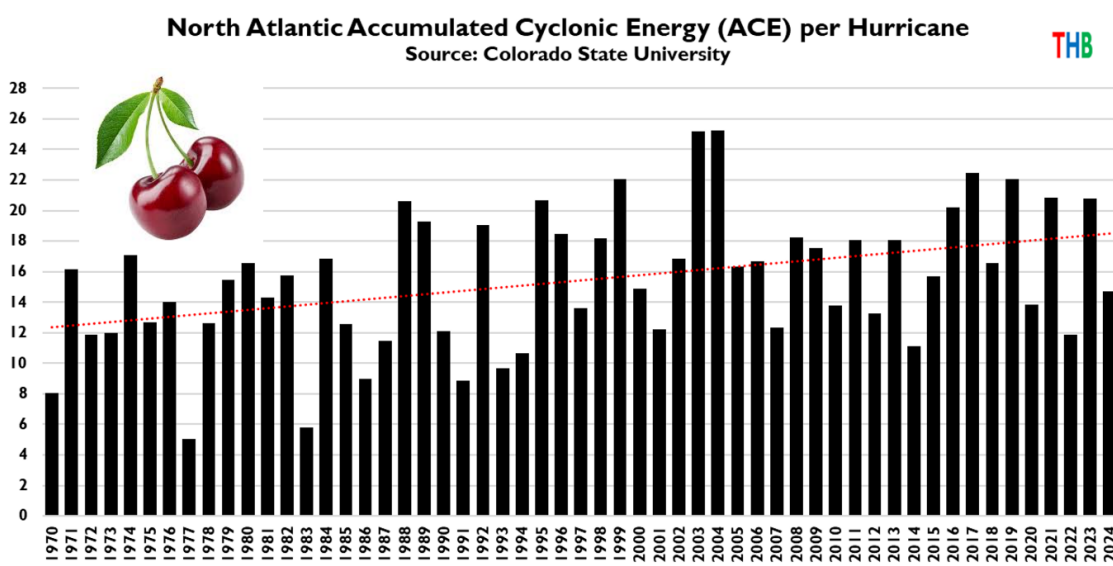
¹² <https://climatlas.com/tropical/>

Deze grafiek ziet er nog wat grilliger uit maar toont wederom geen duidelijke trends. Tenzij je kortere periodes zou selecteren. Van 1975 tot 2006 is er duidelijke sprake van een opwaartse trend. Help, orkanen worden steeds krachtiger! Maar begin je in 1994 en kijk je tot 2025 dan gaat de trend juist naar beneden. Dit is heel normaal voor klimaatreeksen.

Cherry picking

Dit is heel relevant voor de opmerking die de factcheckers maken over de Noord-Atlantische Oceaan. Het is waar dat de activiteit in de Noord-Atlantische Oceaan toegenomen is sinds 1980. Dat is te zien in de onderstaande afbeelding:¹³

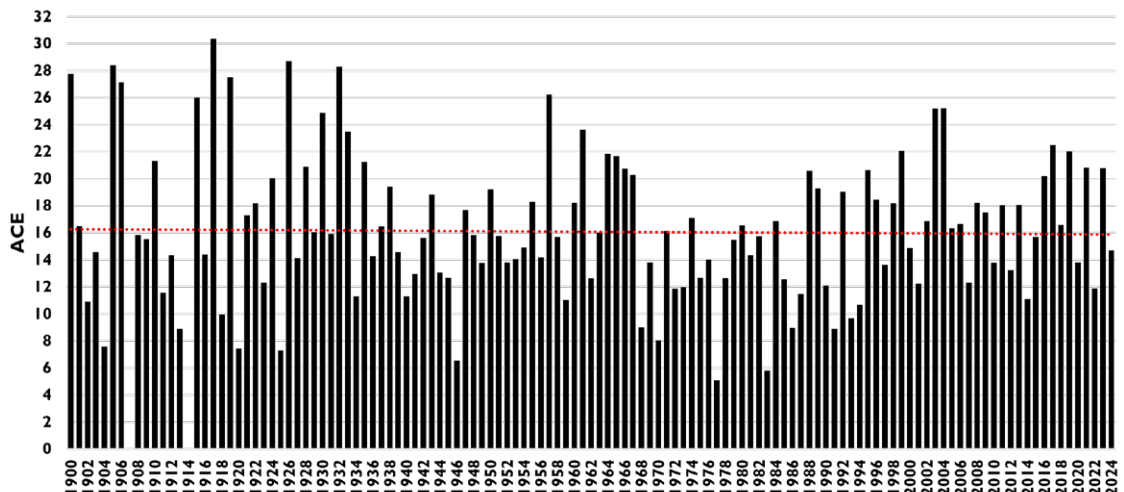

De jaren '70 waren historisch inactief en een trendlijn vanaf dat moment loopt dus omhoog. Maar juist voor de Atlantische Oceaan hebben we data verder terug in de tijd. Hier is het beeld vanaf 1900:

¹³ <https://rogerpielkejr.substack.com/p/us-hurricane-overview-2024>

North Atlantic Accumulated Cyclonic Energy (ACE) per Hurricane

Source: Colorado State University

De rode stippellijn is de trend en die loopt zelfs iets naar beneden. In de factcheck staat: “[...] zien we wél een stijging in het aantal zware orkanen in bepaalde regio’s, zoals de Noord-Atlantische Oceaan (1)(2).” Er staat geen periode bij wat de statement incompleet maakt. Maar bovenstaande figuren maken duidelijk dat deze claim “niet klopt” als we naar de langst mogelijke periode kijken waarover onderzoekers beschikken over voldoende betrouwbare data. Hier doet de factcheck zelf dus een uitspraak die “niet klopt”.

Om die reden heeft het IPCC ook de volgende statement over orkaanactiviteit in de Atlantische Oceaan.

North Atlantic:

“[T]here is still no consensus on the relative magnitude of human and natural influences on past changes in Atlantic hurricane activity, and particularly on which factor has dominated the observed increase (Ting et al., 2015) and it remains uncertain whether past changes in Atlantic TC activity are outside the range of natural variability.”

Of neem dit citaat van het Amerikaanse NOAA (zeg maar het KNMI in de VS):

Hurricanes:

“In summary, it is premature to conclude with high confidence that human-caused increases in greenhouse gases have caused a change in past Atlantic basin hurricane activity that is outside the range of natural variability”

Ook deze citaten worden niet getoond in de factcheck.

Richard Tol

Ik eindig mijn reactie op de concept-factcheck met de volgende woorden:¹⁴

Je ziet hoe moeilijk factchecken is. Er is ruim voldoende onderbouwing voor mijn twee opmerkingen. Ik zou het op prijs stellen als ik de definitieve versies vooraf te zien krijg. Ik hecht zelf grote waarde aan betrouwbaarheid en sta 100% achter de opmerkingen die ik daar gemaakt heb.

Ik krijg de definitieve versie echter niet meer te zien en waar de concept-factcheck nog spreekt van “Als je vanuit de wetenschap [k]ijkt, dan klopt dit niet helemaal” is dat oordeel in de definitieve factcheck vervangen door de zin “Vanuit wetenschappelijk perspectief klopt dit niet.” Ondanks

14 <https://clintel.nl/wp-content/uploads/2025/04/Concept-factcheck-plus-reactie-Crok.pdf>

mijn uitgebreide kritiek op het concept is het oordeel dus *aangescherpt* en nu zou er dus sprake zijn van misinformatie van mijn kant. Een ernstig en onterecht verwijt.

Nu begint mijn bloed toch echt te koken over zoveel onkunde en onrecht van de kant van de organisatie van het Burgerberaad. Ik neem op 3 april opnieuw contact op met klimaateconoom Richard Tol en leg de factcheck aan hem voor. Ook hij is *not amused* en hij stuurt een korte maar duidelijke e-mail naar de organisatie:

Hi Aafke,

Marcel Crok nam contact met mij op vanwege een factcheck voor het Burgerberaad. Het is vreemd en verontrustend dat sommige experts hieronder vallen en anderen niet.

Marcel deelde ook de feiten die gecontroleerd zijn. De statistiek van weersextremen is gecompliceerd en de waarnemingen van lage kwaliteit. Marcel's uitspraak is zeker niet in tegenspraak met de literatuur.

Dat geldt ook voor Marcel's tweede uitspraak. De bronnen die de factcheck aanhaalt, zijn, zacht gezegd, omstreden.

Het lijkt me dat je dit wilt heroverwegen.

met vriendelijke groet

Richard

Op deze e-mail kreeg Tol te horen dat de factcheck onder de verantwoordelijkheid van de wetenschappelijke werkgroep valt en dat de organisatie zijn e-mail kan doorsturen naar die werkgroep maar dat hij dan wel nog wat meer onderbouwing zou moeten geven. Dat doet Tol de volgende dag:

Hi Aafke,

Ik begrijp dat jij niet verantwoordelijk bent voor de inhoud.

Ik heb even naar alle factchecks gekeken. Het gaat om nuances en verduidelijkingen. Alleen Marcel wordt tegengesproken. (In mijn interview werd helemaal niet om feiten en meningen gevraagd, alleen indrukken.)

Mij is verteld dat Maarten van Aalst een gemanipuleerde foto liet zien. In de medische wetenschappen leidt dat tot een retractie en, soms, de tuchtcommissie.

Ik ken slechts 1 studie die een verband aantoonde tussen orkaanwaarnemingen en klimaatverandering (Estrada, Botzen & Tol, 2015, Nature Geoscience). Ik sta daar nog steeds achter maar dit is zeker niet algemeen geaccepteerd. Marcel's uitspraak ligt dicht bij de heersende opvatting.

Dat geldt ook voor overstromingen. Wat mij betreft staat Kundzewicz' conclusie van 20 jaar geleden nog steeds: Er gebeurt te veel in stroomgebieden (klimaatverandering, ontbossing, irrigatie, kanalisering, dijkbouw, enzovoorts) om waargenomen veranderingen in overstromingsrisico's eenduidig aan een of meerdere oorzaken toe te wijzen.

Het derde punt is het meest frappant. In de conceptversie van de factcheck werd een studie van Brian O'Neill aangehaald die Marcel zou tegenspreken. Echter, O'Neill is het met Marcel eens. In de gepubliceerde versie is O'Neill weggelaten. De factcheckers zetten zichzelf hiermee buitenspel.

Met vriendelijke groet

Richard

Het is onduidelijk of deze e-mail überhaupt naar de wetenschappelijke werkgroep is gestuurd. Tol heeft er geen antwoord meer op gehad.

Lange repliek

Nadat de factcheck online is gezet begin ik te schrijven aan een lange repliek. Die komt uiteindelijk op 9 april online onder de titel “Extreme vooringenomenheid bij het Nationaal Burgerberaad Klimaat”.¹⁵ Ik stuur een afschrift ervan naar Tol. Die begint eveneens te werken aan een conceptartikel voor zijn eigen substack-pagina. Dat artikel, getiteld *Burgerberaad of boerenbedrog* bevat geen woord Spaans.¹⁶ Tol, een zeer ervaren klimaateconoom die aan meerdere IPCC-rapporten meewerkte, neemt het bij beide uitspraken voor mij op. Ik citeer slechts een korte passage (vet door mij aangebracht):

Het Burgerberaad had drie uitspraken van Marcel met de “feiten” vergeleken en “gecorrigeerd”. Marcel heeft **uitgebreid** op de eerste twee gereageerd. **Hij heeft gelijk en het Burgerberaad ongelijk:** Er is geen klimaatsignaal waargenomen in orkanen en overstromingen. Dit is deels omdat oudere waarnemingen van lage kwaliteit zijn en deels omdat er zo veel andere dingen gaande zijn, met name voor omstromingsrisico's.

Wat betreft de tweede gefactcheckte uitspraak over klimaatbeleid, schrijft Tol het volgende (vet wederom door mij aangebracht):

Marcel's derde uitspraak is mijn kernexpertise: Zijn de baten van het Europese klimaatbeleid groter dan de kosten? De Europese doelstellingen zijn moeilijk te **rechtvaardigen**, maar de huidige prijs van uitstootrechten is goed te **verdedigen**. Het Europese klimaatbeleid is onnodig gecompliceerd en duur; de **effectiviteit** is omstreden. **Marcel's skepsis is in orde.**

Ik stuur, nadat ik mijn artikel online gezet heb, een nieuwe e-mail naar mijn contactpersoon bij het NBK (vet door mij aangebracht). Ik ben inmiddels erg boos.¹⁷

Beste Aafke

Ik ben ronduit boos, teleurgesteld en geschokt door de definitieve versie van de factcheck die jullie online hebben gezet.

Uit 50 interviews zou slechts één uitspraak wetenschappelijk onjuist zijn volgens jullie wetenschappelijke werkgroep, en dat is mijn uitspraak over orkanen en overstromingen. Ik ben behoorlijk goed ingevoerd in dat onderwerp (in tegenstelling tot jullie wetenschappelijke werkgroep, waarin geen enkele klimaatwetenschapper zit) en jullie hebben mij nu min of meer gedwongen om mezelf (weer eens in eigen tijd en zonder financiering) te moeten verdedigen. Dit heb ik gedaan in een zeer uitgebreide reactie op de website van Clintel:

<https://clintel.nl/extreme-vooringenomenheid-bij-het-nationaal-burgerberaad-klimaat/>

Ik heb op basis van dit artikel twee verzoeken aan het NBK:

1. Dat dit artikel in ieder geval verspreid wordt onder alle deelnemers van het NBK. Het factchecken kwam voort uit de sessie met Ionica Smeets over wat betrouwbare informatie is. Voor de burgers is het inderdaad lastig te bepalen welke informatie betrouwbaar is en welke niet. Door de factcheck wordt gesuggereerd dat mijn informatie niet betrouwbaar is. Zoals ik eerder al in een e-mail aangaf neem ik dat zeer hoog op. De burgers hebben recht te weten dat ik absoluut niet akkoord ga met hun kwalificatie (dat mijn uitspraak wetenschappelijk niet klopt). Lang niet alle burgers zullen mijn artikel op clintel.nl automatisch meekrijgen dus is het aan jullie om het onder hun aandacht te brengen.

¹⁵ <https://clintel.nl/extreme-vooringenomenheid-bij-het-nationaal-burgerberaad-klimaat/>

¹⁶ <https://richardtoll.substack.com/p/burgerberaad-of-boerenbedrog>

¹⁷ <https://clintel.nl/wp-content/uploads/2025/05/Crok-vs-NBK-mail-9-tm-28-april-1.pdf>

2. In het artikel toon ik aan dat de factcheck zelf zonder meer de plank misslaat en dus onbetrouwbare informatie verspreidt. Ik verzoek jullie dan ook de factcheck te rectificeren en duidelijk te communiceren aan de burgers dat mijn uitspraak over orkanen en overstromingen klopt.

Ik hoor graag of en zo ja wanneer aan mijn verzoeken voldaan zal worden.

Jammer dat ik nu deze toon moet aanslaan. Zoals je eerder aan de telefoon hebt gehoord was ik enthousiast over de dag zelf en heb ik onbevooroordeeld aan het NBK deelgenomen. **Maar met deze factcheck hebben jullie jezelf, de burgers en eigenlijk heel Nederland een zeer slechte dienst bewezen.**

mvg Marcel

Ik krijg twee dagen later antwoord dat ernaar gekeken zal worden.¹⁸ Een week later, woensdag 16 april, ben ik te gast in de podcast van Marianne Zwagerman.¹⁹ Ik heb dan nog steeds geen inhoudelijke reactie van het NBK. Ik ga zelf maar bellen en krijg uiteindelijk Tobijn de Graauw aan de lijn. Ik vraag wanneer ik nu eindelijk antwoord kan verwachten. Ze zegt dat zij zichzelf geen deadline opleggen. Ik word dus voor onbepaalde tijd in de wachtkamer gezet. Ik laat mijn ongenoegen in dit gesprek duidelijk merken.

Via mijn X-account geef ik een update aan mijn volgers waarin ik onder andere het volgende schrijf:²⁰

Dus heb ik een e-mail gestuurd aan het Burgerberaad met het verzoek tot rectificatie en excuses. Sindsdien blijft het nagenoeg stil van de kant van het Burgerberaad, wat me zeer boos maakt. Het is volkomen onfatsoenlijk wat ze doen. Mijn uitspraak zou totaal niet controversieel moeten zijn want is - nogmaals - volledig in lijn met het IPCC. Ik zeg "het gras is groen" en dan zeggen zij "nee, het gras is blauw".

Gisteren ben ik zelf het burgerberaad gaan bellen en kreeg ik te horen dat ze op zoek zijn naar klimaatwetenschappers die bereid zijn om te kijken naar mijn kritiek op hun factcheck. Ze hanteren hiervoor geen deadline en ik word dus voor onbepaalde tijd in de wachtkamer gezet.

Die wetenschapper die ernaar wil kijken is er echter al en hij heet Richard Tol. Waarom dit blijkbaar niet afdoende is voor het burgerberaad laat zich raden. Men is op zoek naar klimaatwetenschappers die bereid zijn hun factcheck publiekelijk te steunen. Maar dat kan lastig worden, want die klimaatwetenschappers moeten bereid zijn om uitspraken te doen die tegen het IPCC-rapport ingaan. Welke KNMI'er gaat dat doen?

KNMI

Deze laatste opmerking is zeer relevant. Het ligt voor de hand dat het NBK het KNMI benaderd heeft over de kwestie. Maar als het NBK weer een week later met hun definitieve versie komt, blijkt dat ze een bekende Amerikaanse orkaandeskundige, Kerry Emanuel, bereid hebben gevonden om hen gelijk te geven. Maar geen woord over het KNMI. Is het KNMI benaderd door de wetenschappelijke werkgroep en zo ja wat kwam daar uit? Als het KNMI mij gelijk gaf, omdat zij ook bekend zijn met wat er in het IPCC-rapport staat, en deze informatie is vervolgens weggelaten, dan is ook dat een ernstige omissie in de factcheck. Een Amerikaanse collega schreef mij het volgende over de werkwijze van het NBK: *"The experts we picked agreed with us, so we must be right and all criticisms wrong."*

¹⁸ <https://clintel.nl/wp-content/uploads/2025/05/Crok-vs-NBK-mail-9-tm-28-april-1.pdf>

¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=uCSLIVln8IU>

²⁰ <https://x.com/marcelcrok/status/1912777461592436779>

Dit is inderdaad precies wat de factcheckers gedaan lijken te hebben. Net zo lang zoeken tot ze iemand vinden die hen gelijk geeft, alle andere opvattingen negeren. Ik heb inmiddels contact gehad met drie andere Amerikaanse orkaandeskundigen (Roger Pielke Jr, Ryan Maue en Phil Klotzbach), die mijn lezing van het IPCC-rapport (geen trends in orkanen en overstromingen) delen.

In de eindversie van de factcheck zijn er slechts enkele zinnen van Emanuel toegevoegd:

The fact check statement is correct. While theory, models, and observations are all equivocal about the frequency of hurricanes, observations show that the proportion of major hurricanes has been increasing since at least 1980, as theory dating back to 1987 predicted. The factcheck cites the IPCC AR6 report, but a more original source is referenced below. Since almost all the damage is done by major hurricanes, this conclusion is highly significant.

De paper waar hij naar verwijst is een bekende: Kossin, James P.; Knapp, Kenneth R.; Olander, Timothy L.; Velden, Christopher S. (2 June 2020). "Global increase in major tropical cyclone exceedance probability over the past four decades". *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 117 (22): 11975–11980.

Naar deze paper werd in de concept-factcheck ook al indirect (namelijk via het IPCC-rapport) verwezen. Ik wees het NBK er toen op dat de paper verkeerd in het IPCC-rapport was beschreven en dat Roger Pielke Jr dat zelfs een blunder noemde van het IPCC. In de volgende versie was de verwijzing naar Kossin et al dan ook verdwenen, maar nu, via Emanuel, duikt de paper opnieuw op. Ik schrijf dezelfde dag nog (23 april) een e-mail terug aan Tobijn de Graauw:²¹

Beste Tobijn

Jullie hebben een wetenschapper gevonden die bereid is om tegen het IPCC-rapport in te gaan. Gefeliciteerd daarmee.

Er zijn altijd wel wetenschappers in de wereld te vinden (ook prominente zoals Emanuel) die daartoe bereid zijn en die daarbij verwijzen naar een enkele, ook nog eens problematische paper als Kossin et al (lees: <https://rogerpielkejr.substack.com/p/misinformation-in-the-ipcc>).

Daarom moeten jullie allereerst duidelijk maken dat mijn uitspraak 100% in lijn is met het IPCC en de zijne niet en jullie zouden de hoofdconclusie van het IPCC ook netjes moeten citeren in jullie factcheck.

There is low confidence in most reported long-term (multi-decadal to centennial) trends in TC frequency- or intensity-based metrics

Ik merk ook op dat de oorspronkelijke factcheck gedaan is door Joeri Reinders, iemand die weliswaar onderzoek doet naar overstromingen, maar nog nooit gepubliceerd heeft over orkanen.

Ik kan dus niet akkoord gaan met jullie voorgestelde aanpassingen.

Ik stel voor dat jullie de factcheck helemaal verwijderen.

Jullie hebben je iets op de hals gehaald wat volledig buiten het bestek van het NBK valt en het kost jullie en mij onnodige tijd en energie.

mvg Marcel

Dezelfde dag nog, nadat ik de wijzigingen nog wat beter bestudeerd heb, stuur ik nog een e-mail:

21 <https://clintel.nl/wp-content/uploads/2025/05/Crok-vs-NBK-mail-9-tm-28-april-1.pdf>

Beste Tobijn, en nu ook Joeri,

Ik wil er graag nog even op wijzen dat er in de concept factcheck in feite (via het IPCC) naar Kossin et al werd verwezen.

Ik heb er toen op gewezen dat het hier een blunder betrof van het IPCC zoals gedocumenteerd door Pielke in deze twee artikelen:

<https://rogerpielkejr.substack.com/p/misinformation-in-the-ipcc>

(Kossin komt hier 15x voor)

<https://rogerpielkejr.substack.com/p/trends-in-the-proportion-of-major>

In de volgende versie van jullie factcheck is dit argument vervolgens verwijderd. Nu komt het weer terug via Kerry Emanuel.

Emanuel vergeet overigens te melden dat Kossin et al hun paper flink hebben moeten corrigeren:

<https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.2021573117>

En hoewel ze zelf claimen dat het hun resultaten niet beïnvloedt schrijft Pielke:

“How massive? The trends that the original paper found to be of statistical significance across all of the world’s basins where tropical cyclones occur (officially 7, but condensed to 6 in Kossin et al. 2020) after the correction were only significant in just 2 basins — the North Atlantic and Southern Indian — representing less than 20% of all hurricane activity worldwide. So much for the global findings.”

Dus wat ik constateer is het volgende:

De enige onderbouwing die Emanuel geeft is een paper die door het IPCC verkeerd werd weergegeven, wat door Pielke omschreven wordt als een “blunder” van het IPCC.

De paper moest ook nog eens een flinke correctie doorvoeren, die niet door Emanuel genoemd wordt, en die de resultaten in 4 van de 6 bassins niet significant maakt.

Ik herhaal mijn eerder gedane verzoek: trek deze factcheck in. Dan laten we het verder rusten.

Als jullie doorzetten, dwingen jullie mij om ook vervolgstappen te nemen.

mvg Marcel

Kossin

De hele factcheck van het NBK leunt nu min of meer op de Kossin et al paper die, controversieel is, verkeerd werd weergegeven in het IPCC-rapport en die bovendien correcties moest doorvoeren, die de resultaten flink beïnvloeden. Niets van dit alles staat in de factcheck, die bedoeld zou zijn om de burgers in het Burgerberaad aan ‘betrouwbare informatie’ te helpen. Ik schrijft opnieuw een lang artikel over de gang van zaken en duik diep de Kossin et al paper in.²²

In dat wederom lange artikel schrijf ik aan het einde:

In dit artikel heb ik uitgelegd hoe misleidend de claim is dat er een toename zou zijn in de fractie zware orkanen. De studie waarop die claim gebaseerd is, laat tegelijkertijd zien dat orkaansnelheden van categorie 3, 4 en 5 juist *minder vaak* gemeten werden (de pizza werd kleiner) in de latere periode van de studie. Het is goed denkbaar dat Emanuel zich niet bewust is van de problemen die er aan de studie kleven. De Amerikaanse media interpreteerden de studie verkeerd. Het IPCC misrepresenteerde bovendien de studie op verschillende plekken in het AR6-rapport.

²² <https://clintel.nl/nationaal-burgerverraad-klimaat/>

Maar zelfs als de claim uit de Kossin-paper waar zou zijn, dat er inderdaad een fractionele verschuiving optreedt van lichtere naar zwaardere orkanen (niet onmogelijk uiteraard), dan nog is het incorrect om te stellen dat daarmee mijn opmerking “orkanen en overstromingen zien we nog niet toenemen” niet zou kloppen. Beide opmerkingen kunnen prima naast elkaar bestaan zoals we in dit lange artikel hebben gezien. De fracties verschuiven, maar het totale aantal observaties van categorie 3-5 orkanen daalt zelfs.

Knutson

Er blijft weinig over van de claim van Kerry Emanuel. Overigens, enkele maanden nadat de paper van Kossin gepubliceerd werd, verscheen er een nieuw wetenschappelijk artikel in *Nature* over de kwestie getiteld “Changes in Atlantic major hurricane frequency since the late-19th century”.²³ Onder de auteurs zitten enkele bekende orkaandeskundigen waaronder Thomas Knutson, een leidende figuur in de community van orkaanonderzoekers. Ze gaan in het stuk expliciet in op de claim van Kossin dat de verhouding tussen lichte en zware orkanen zou zijn veranderd. Vet weer door mij aangebracht.

Caution should be taken in connecting recent changes in Atlantic hurricane activity to the century-scale warming of our planet. The adjusted records presented here provide a century-scale context with which to interpret recent studies indicating a significant recent increase in NA MH/HU ratio over 1980–2017 (ref. 14), or in the fraction of NA tropical storms that rapidly intensified over 1982–2009 (ref. 15). **Our results indicate that the recent increase in NA basin-wide MH/HU ratio or MH frequency is not part of a century-scale increase. Rather it is a rebound from a deep local minimum in the 1960s–1980s.**

Ref. 14 verwijst hier naar de Kossin et al. Paper. MH/MU ratio is de verhouding tussen zware en alle orkanen, waar ook Kossin naar kijkt. Hier staat dus dat de opwaartse trend in de Noord-Atlantische Oceaan in recente decennia te maken had met een dip in activiteit in de jaren '60 en '70 en dat die trend verdwijnt als je naar de langere termijn kijkt. Dit haalt de claim in de factcheck (“zien we wél een stijging in het aantal zware orkanen in bepaalde regio's, zoals de Noord-Atlantische Oceaan”) dan ook volledig onderuit. Waarom heeft Emanuel deze paper niet ook genoemd?

Joeri Reinders

In recente correspondentie met het NBK²⁴ werd gesteld dat de factcheck over orkanen en overstromingen in feite door één persoon is gedaan, namelijk Joeri Reinders, een onderzoeker van de Universiteit Leiden. Ik had eerlijk gezegd nog nooit van hem gehoord. Hij blijkt een nog vrij jonge onderzoeker te zijn, die gepromoveerd is op overstromingen in het verleden (paleo-flooding). Hij is verder actief bij de Klimaathelpdesk. Het is op zichzelf al vreemd dat één persoon de factcheck mag uitvoeren namens de overheid. Het is ronduit onprofessioneel dat inhoudelijke kritiek van zowel mij als Richard Tol vervolgens niet wordt meegenomen in de factcheck.

Vreemd

Deze hele exercitie is opgetuigd omdat het NBK de burgers wilde helpen bij het bepalen wat nu betrouwbare informatie is en wat niet. Dus je zou verwachten dat alle 175 deelnemende burgers uitgebreid geïnformeerd zijn over de factcheck toen die klaar was. Niets is minder waar. Tot op heden hebben de burgers er via de organisatie niets over gehoord. Dit is uiteraard zeer vreemd. Is dat omdat de organisatie toch niet zeker is van haar zaak? Omdat ze weten dat ik ook in contact

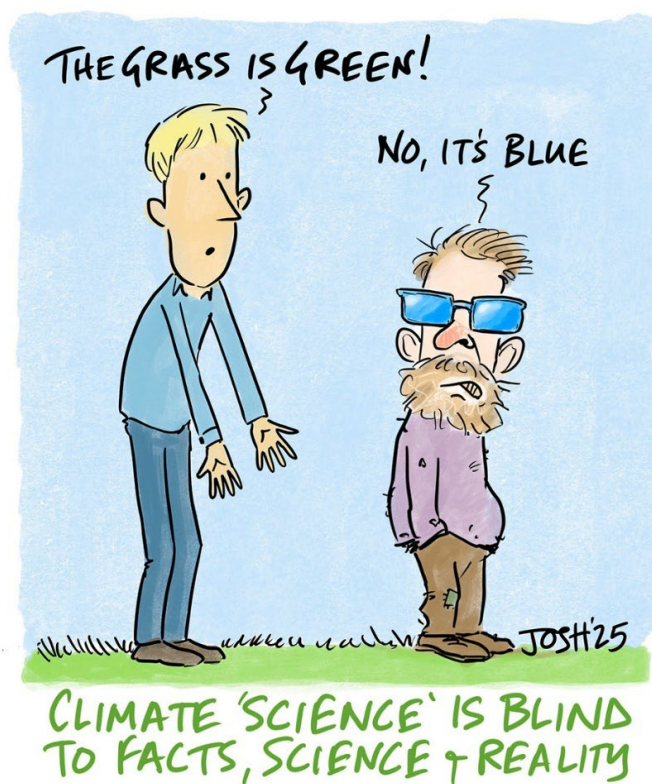
²³ <https://www.nature.com/articles/s41467-021-24268-5>

²⁴ <https://clintel.nl/wp-content/uploads/2025/05/Crok-De-Vos-15-mei.pdf>

sta met meerdere burgers in het beraad en geen zin hadden in discussie? Het roept grote vragen op over de motivatie van het NBK om deze factcheck op te zetten.

Het NBK heeft een factcheck uitgevoerd op de 50 experts die 8 maart te gast waren. Slechts één persoon heeft volgens hen misinformatie verspreid en dat was ik. Het signaal naar de burgers is dus: alleen Marcel Crok verspreidt onbetrouwbare informatie. Ik was op 8 maart een van de weinige zo niet het enige echt kritische geluid op klimaatgebied. Dat de leden van de wetenschappelijke werkgroep een andere kijk hebben op het klimaatvraagstuk is evident. Na 8 maart hebben ze wellicht gemerkt dat meerdere burgers enthousiast waren over mijn inbreng. Mogelijk dachten ze dat dat schadelijk zou zijn voor het verdere proces. De factcheck is daarom opgetuigd om mij aan te vallen en daarmee te beschadigen. Dat is gelukt. Het staat online en ik heb geen enkele controle over de verspreiding ervan.

Ik heb een cartoon laten maken over deze kwestie waarbij ik zeg “het gras is groen” en de factchecker met blauwe bril op zegt “nee, het gras is blauw”. De factchecker is echter de overheid en kan blijkbaar bepalen dat gras toch echt blauw is.

De cartoon is niet vergezocht. Mijn uitspraken zijn in lijn met de hoofdconclusies van het IPCC-rapport en in lijn met de metingen, die ik hierboven ook getoond heb. Zoals Richard Tol dan ook terecht opmerkt zit mijn opmerking het dichtst bij wat je op dit moment de consensus onder wetenschappers zou kunnen noemen. Precies het tegenovergestelde beweert het NBK echter, mijn opmerking zou tegen de consensus ingaan. Dat er wetenschappers zijn als Kossin en Emanuel die de randen op zoeken van wat je kunt claimen, is normaal binnen de wetenschap. Maar zij vertegenwoordigen geenszins ‘de consensus’.

De factcheck heeft correcte informatie van mij omgezet in incorrecte informatie. Gezien het doel dat het NBK met de factcheck voor ogen had – de burgers vertellen wat betrouwbare informatie is – is dat ronduit ironisch natuurlijk.

clintel.nl